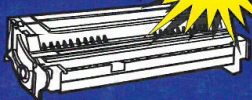

ECONOMIC & ECOLOGIC
ECOTONER

Muchova 9, PRAHA 6
Tel.+Fax: 02/ 377 858
Rychnovská 408, PRAHA 9
Tel.+Fax: 02/ 689 69 04

PROVÁDÍME RENOVACE KAZET DO KOPÍREK, LASEROVÝCH, INKOUSTOVÝCH A
JEHLIČKOVÝCH TISKÁREN. PRODÁVÁME NOVÝ SPOTŘEBNÍ MATERIÁL,
SAMOLEPÍCÍ ETIKETY A FÓLIE PRO TISKÁRNY.
PROVÁDÍME SERVIS A ÚDRŽBU LASEROVÝCH TISKÁREN.

EP-P

1150,-

TISKÁRNY
HP LJ 4U/4MU/4P/4MP
CANON LBP 4U

EP-L

1380,-

TISKÁRNY
HP LJ II/III/IV, STAR LS-04

1550,-

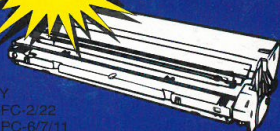
EP-S

TISKÁRNY
HP LJ II/IIID/III/IIID
APPLE LW I/II, CANON LBP-8II/III-

1750,-

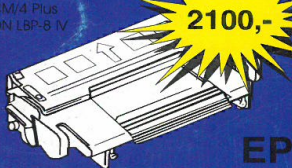
A-30

KOPIRKY
CANON FC-2/22
CANON FC-6/7/11

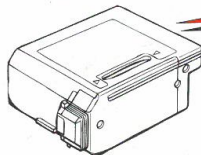
2100,-

EP-E

TISKÁRNY
HP 4/4M/4 Plus
CANON LBP-8 IV

BC-01

290,-

INKOUSTOVÉ TISKÁRNY
CANON BJ-10ex/10sx
STAR SC10/SJ48
APPLE SW 80

420,-

HP 51626A

INKOUSTOVÉ TISKÁRNY
HP DJ 500/510/550/500C/550C

390,-

BJI-642

INKOUSTOVÉ TISKÁRNY
CANON BJ 300/330
IBM 4072

**TERMO
TISK**

VIZITKY

**TERMO
TISK**

ČESKÁ GENEALOGICKÁ A HERALDICKÁ SPOLEČNOST V PRAZE

Genealogické a heraldické listy

ACTA
GENEALOGICA AC HERALDICA

Ročník XV.

3-4 / 1995

obr. na l. straně obálky:

*Vladislav II. Jagellonský (1471–1516),
po smrti Matyáše Korvína i král uherský.
S jeho jménem je spojena pozdní, tzv. vladislavská gotika.
Pochován ve Stoličném Bělehradě.*

(miniatura z kroniky Přibíka Pulkavy z Radenína – SÚA Praha
– pozdější úprava přepisu – domalba)

Litografie poskytnuta pro GHL s laskavostí
nakladatelství Jan Krigl – Praha 2, Hájkova 2

© Státní ústřední archiv v Praze

GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ LISTY □ Ročník 15 □ 3–4 / 1995

O B S A H

Příjmení osadníků vlachovbřežské farnosti v roce 1813 (1)

MUDr. Jan Antonín Mager

List rožmberského kancléře o pohledávkách po Petru Doudlebském z Doudleb (5)

Tomáš Kahuda

Historie města Touškova (11)

Ing. Jan Walter

O předcích a potomcích rodu Jakuba Jana Ryby (13)

Ing. Ivan Hoyer

Z rodinné kroniky mlynářů Ottů (27)

Ing. Otakar Vinař

Jaroslav Honc septuagenario ad honorem (35)

Doc.Dr. Rostislav Nový, CSc.

95 let JUDr. Vladimíra Orta (41)

Rudolf Melichar

Zvyky a pověry našeho lidu (44)

Josef Elznic

Příjmení osadníků vlachovbřežské farnosti v roce 1813

MUDr. Jan Antonín Mager

Ve vzdálenosti 12 km severozápadním směrem od okresního města Prachatic leží Vlachovo Březí, o němž se zachovala první písemná zpráva z roku 1274.¹ Původní název místa zněl pouze Březí, po Vlachu Malovcovi bylo později zváno Vlachovo Březí (též Vlachobřezí, německy Wällischbirken). V roce 1358 bylo Vlachovo Březí povýšeno na městys a obdařeno znakem, v roce 1868 povýšeno na město.² V současnosti obec nemá přiznán městský statut.

Vlachovo Březí bylo sídlem panství, jehož územní vývoj byl ukončen za Dietrichsteinů v roce 1695.³ V držení tohoto rodu byl velkostatek do r. 1858, kdy zemřel bez mužských potomků kníže František Josef.⁴ Velkostatek potom přešel na rod hrabat Herbersteinů, kteří jej vlastnili až do roku 1945.

První písemná zpráva o existenci kostela a faráře ve Vlachově Březí je z r. 1359.⁵ Kostel zde stál však již dříve, jak dokládají v roce 1930 odkryté zbytky románského kostela s polokruhovým portálem.⁶ Kostel Zvěstování Páně (ve starší literatuře Zvěstování Panny Marie) je barokní z let 1659–1669.⁷ Vlachovbřežské matriky začínají roku 1650 zápisy sňatků. Záznamy narozených resp. křtů existují od roku 1652 a úmrtí resp. pohřbů od r. 1663.⁸ V letech 1665–1770 vykonával farář ve Vlachově Březí i správu sousední farnosti v Předslavicích. Nejprve sám, od roku 1735 s pomocí předslavického sídelního kaplana. V roce 1770 byly fary odděleny.⁹ V roce 1786 byla z předslavické kolatury vyjmuta ves Konopiště a připojena k farnímu obvodu ve Vlachově Březí.¹⁰ Ves Újezdec byla od Předslavic k Vlachovu Březí přiřazena po roce 1813 (ale ještě před rokem 1862).¹¹ Od té doby až do

¹ Starý, V.: Z dějin Vlachova Březí 1274–1945, In Vlachovo Březí 1538–1988, MNV Vlachovo Březí, 1988, s. 15. V poznámkách této práce jsou uvedeny i původní prameny.

² tamtéž, s. 20, 52.

³ Kolektiv (redakce Hanzalová, J.): Státní archiv v Litoměřicích, průvodce po archivních fondech, svazek 2, Archivní správa Ministerstva vnitra, Praha 1963, s. 69.

⁴ Trajer, J.: Beschreibung der Diöcese Budweis, Budweis 1862, s. 920.

⁵ Jako u poznámky č. 1, s. 16.

⁶ Kolektiv (redakce Poche, E.): Umělecké památky Čech 4 (T–Ž), Academia Praha, 1982, s. 243.

⁷ Tamtéž, s. 242.

⁸ SOA v Třeboni, Inventář sbírky matrik bývalého Jihočeského kraje, strojopis. Fara Vlachovo Březí.

⁹ Jako u pozn. 4, s. 919.

¹⁰ Jako u pozn. č. 1, s. 33.

¹¹ Matriční zápisy pro Újezdec jsou v matrikách Předslavice od r. 1655 do r. 1784, mladší matriky jsou přiřazeny ku Vlachovu Březí. V soupise osadníků vlachovbřežské farnosti z roku 1813 sem ještě nebyl přiřazen, v roce 1862 jej Trajer již va farním obvodě neuvádí.

současnosti se vlachovobřežský farní obvod nezměnil. V roce 1933 byla zdejší fara povýšena na děkanství.¹²

Do farního obvodu v tomto století patří: Vlachovo Březí, Budkov, Dolní Kožlí, Dolní Nekvasovice, Doubrava, Horní Kožlí, Horní Nakvasovice, Chlumany, Chocholátá Lhota, Konopiště, Lipovice, Uhřice a Újezdec.¹³ Všechny jmenované lokality s výjimkou Dolních a Horních Nakvasovic a Újezdce patřily před rokem 1848 k vlachovobřežskému panství. Tři posledně zmíněné vsi přináležely především ke statku v Dubu, k panství ve Vlachově Březí příslušelo 10 domů z Dolních Nakvasovic, 1 dům z Horních Nakvasovic a 5 domů z Újezdce.¹⁴ Všechna zmíněná místa měla české obyvatelstvo.

Ve fondu archivu Děkanického úřadu církve římsko-katolické ve Vlachově Březí, uloženém ve Státním okresním archivu v Prachaticích, se zachovalo 6 soupisů osadníků z let 1813, 1816, 1821, 1824, 1854 a 1857.¹⁵ Nejstarší ze soupisů s titulem „Status animarum Parochiae Wlachobřezensis pro Anno Dni 813“ je obsažen v sešitě o 48 listech (a dvou listech přebalu) výšky 34 cm a šíře 19,5 cm.¹⁶ Jeden list je nepopsán. Z dnešní kolatury zde chybějí pouze zápisy ze vsi Újezdec.

V soupisu jsou uvedeny tyto počty domů a obyvatel v jednotlivých lokalitách tehdejší farnosti:

	domů	obyvatel
Vlachovo Březí	209	1416
Budkov	37	251
Dolní Kožlí	14	69
Dolní Nakvasovice	20	110
Doubrava	13	72
Horní Kožlí	9	55
Horní Nakvasovice	17	88
Chlumany	49	320
Chocholátá Lhota	16	111
Konopiště	9	52
Lipovice	25	142
Uhřice	22	144

¹² Katalog diecéze českobudějovické L.P. 1981, Kapitulní konsistoř České Budějovice, 1981, s. 192

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Jako u pozn. č. 4, s. 920–921.

¹⁵ Starý, V.: Sdružený inventář archivů římsko-katolických děkanických a farních úřadů v okrese Prachatice, Okresní archiv v Prachaticích, 1963, strojepis. Děkanický úřad Vlachovo Březí.

¹⁶ SOKA v Prachaticích, Děkanický úřad ve Vlachově Březí, Soupis osadníků 1813, sign. II–95.

Pokud je to možné, přepisují následovně příjmení tohoto soupisu v jejich dnešní podobě:

Albrecht, Andraško, Aschwitz;

Baroch, Bartoš, Baudis, Bauer, Beneš, Bér, Bernard, Beyer, Bezděka, Beznosek, Bischof, Bláha, Bláhovec, Bluma, Borek, Boška, Bouda, Boukal, Brabec, Brouček, Broulím, Burian, Bursa, Bušek;

Carda, Cibulka, Cirkl;

Čapek, Čejka, Čermák, Černý, Červenka, Čížkovský, Čtvrtník, Čuba, Čuda;

Dejmek, Denk, Dolský, Dressl, Drha, Dule, Dušek;

Eberle;

Faltýn, Fidler, Filip, Filous, Fojt, Formánek, Fürbach;

Gabriel, Glasinger, Gottlob, Griessbach;

Hais, Hálek, Hankovec, Hanuš, Häussl, Havel, Heřman, Hes, Hlávka, Hnát, Hnídec, Hod, Hofbauer, Holec, Holík, Hora, Hošek, Houska, Hraše, Hrdlička, Hrubec, Hrubej, Hryzbyl, Hubáček, Hubatka, Huber, Homolka;

Chalupa, Chán, Chuda, Chvosta;

Illek, Irásek;

Jakubec, Jambor, Janda, Jandourek, Janoušek, Jánský, Jedoušek, Jedlička, Jehlík, Jelínek, Ježek, Jindra, Jírovec, Jungbauer, Jungwirth;

Kabelík, Kahovec, Kandr, Kareš, Karnet, Kassl, Kašpar, Kašpírek, Kaut, Keinrath, Keynar, Klička, Klimeš, Klouček, Kneprlík, Kocáb, Kolář, Kolesa, Kopeček, Kopenec, Kopp, Kopřiva, Kořínek, Kosmata, Kostecký, Kotál, Kotálek, Kotrc, Kouba, Král, Kraus, Krátký, Krejčí, Krejza, Křiváček, Křivanec, Kubička, Kuderle, Kukla, Kukle, Kuta, Kužvart, Květoň;

Lád, Ledvinka, Lenc, Lhota, Linda, Lipovec, Lízal, Luhan, Lukáš;

Mácha, Machovec, Majer, Malík, Malina, Marek, Mareš, Markytán, Marčan, Mastil, Matějka, Matoušek, Maxa, Mejda, Michálek, Miksa, Moravec, Mráz, Müller, Myšák;

Nader, Nedbal, Nedvěd, Nechoutek, Němec, Němeček, Neumitka, Neužil, Niemec, Novák;

Ondrášek, Opava, Otta;

Paletář, Papež, Partaj, Pašek, Pátek, Patera, Paule, Pavlík, Pečeně, Pek, Penc, Pernek, Pěsta, Pešek, Pešfák, Petrášek, Peypert, Piech, Picha, Pikl, Pikolon, Piksa, Pilnáček, Plachta, Plánek, Pláteník, Plátník, Pleml, Plevka, Podlaha, Poisl, Polák, Poper, Pošvic, Prager, Prach, Pravda, Prejnar, Procházka, Průcha, Předota;

Raský, Rezek, Riemer, Rossy, Rota, Rožberk, Ryba, Rypl;

Sezima, Scholz, Schröder, Schulz, Schwanziger, Schwarz, Slavík, Smíšek, Smitěk, Sommer, Soumar, Spěváček, Stanka, Stehlík, Stejskal, Studlar, Stuchlý, Suchý, Svátek, Svoboda, Sýkora, Sirotek;

Šandera, Šebele, Šefr, Šefránek, Šejna, Šima, Škabroud, Šobr, Špatný, Šperl, Špírek, Špirk, Šrom, Štástka, Švancar, Švanda, Švec, Švík;

Talián, Tesař, Tišer, Toman, Tomaško, Toušek, Traxler, Trch, Troška, Trunde, Tůma, Turek, Tvrzický;

Urbánek;

Vaclík, Vachulka, Valda, Valík, Vaněček, Vavruška, Velek, Vintíř, Višek, Vlažný, Vodička, Vojta, Vojtěch, Vojtišek, Vondrák, Vozábal, Vrlovec, Vrtiš, Všečka, Vyšata;

Weber, Wencil, Wendl, Werner, Winzigbauer, Wolf, Wolfart;

Zachulka, Zamrzla, Zbonek, Zedník, Zuna, Zýka;

Ždichynec, Žipek.

MUDr. Jan Mager, Černohorská 607, 383 01 Prachatice

List rožmberského kancléře o pohledávkách po Petru Doudlebském z Doudleb

Tomáš Kahuda

Velký rožmberský archivář Václav Březan nás ve dvou svých dílech – ve známém životopisu Viléma z Rožmberka¹ a v genealogické studii „Dúdlebských rytířů rod“² – informuje o osobě krumlovského hejtmána Petra Doudlebského z Doudleb († 18. 3. 1550)³. V tomto muži našlo dominium červené růže svědomitého hospodáře, jehož šetrnost⁴ napomohla zdárně překonat dobu poručnické správy po smrti Petra V. Kulhavého z Rožmberka († 6. 11. 1545)⁵.

¹ Václav Březan (ed. Jaroslav Pánek): Životy posledních Rožmberků I., Praha 1985 (dále cituji jen Životy), více míst dle rejstříku (ten ve svazku II.); stručná zmínka o Petrovi – pouhé uvedení jeho jména mezi úředníky v době poručnické správy – je obsažena též v Březanově Summovním výtahu (Doudlebský tedy figuruje ve třech Březanových pracích), viz Anna Kubiková: Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah. XI. kapitola – Vilém a Petr Vok z Rožmberka, JSH 59/1990, s. 150; stesky nad na Petrovou lakotou v souvislosti se zaopatřením starého Mikuláše Hultzšponera z Hoštejna nacházíme kromě Životů I., s. 236, též v Březanově soupisu rožmberských dvořanů a jiných služebníků z let 1262–1611, – viz Václav Hadač: Drobné příspěvky k životopisu a dílu Václava Březana, JSH 31/1962, s. 105–106 (Doudlebský tedy figuruje přinejmenším ve čtyřech Březanových pracích).

² SOA Třeboň, fond Cizí rody – registratura, Doudlebská z Doudleb, č. 37 – autograf V. Březana „Dúdlebských rytířů rod“, fol. 6a – 8a.

³ V letech 1526–1531 byl purkrabím na Krumlově, 1532–1539 v téže funkci na Třeboni, pak krumlovským hejtmánem. Sedláčkově datování Petrova hejtmánství do let 1547–1549 (August Sedláček: Hrad, zámek a tvrze království Českého III., Praha 1932, s. 38) je chybné, neboť vladyka se v tomto úřadě připomíná již na přelomu třicátých a čtyřicátých let (viz listy citované v pozn. 7 a 8; srov. i SOKA Č. Budějovice, AM ČB, kniha konceptů 1538–1550, prozatím sign. XII b 4, passim; srov. též Tomáš Kahuda: Kriminální příběh starý 450 let, I. část, Hrz č. 4/1994, s. 2–5; citace pramenů ve II. části v tisku) a na krumlovském zámku r. 1550 také zemřel (Životy I., s. 53).

⁴ Srov. Životy I., s. 53 („Byl člověk správný a náramně skrbný ...“, 236; „Dúdlebských rytířů rod“, fol. 8a („Týž nebožtík pan Petr Doudlebský tu škodnú vadu na sebe jměl, že náramně skrbný a neužitý člověk byl, že se jiným všechněm s ním stýskalo.“)

⁵ Srov. Životy I., s. 17n.; Sedláček: Hrad III., s. 37–38; Jaroslav Pánek: Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance, Praha 1989, s. 42n. (s. 351–353 bibliografie k době poručnictví); František Kavka: Zlatý věk růží, Praha 1993, s. 89–91; Anna Kubiková: I. c., s. 154–155; Eva Cironisová: Vývoj správy rožmberských panství ve 13.–17. století, SAP 31/1981, s. 105–178 (k poručnictví s. 113n., zmínky o Petrovi s. 114–117, 124, náplň úřadu hejtmána s. 129–142, purkrabího s. 142–152); Alois Míka: Osud slavného domu, Č. Budějovice 1970, s. 103n. (poručnictví), 104, 110 (zmínky o Petrovi); Eva Barborová: Funkce hejtmánů (úředníků) na rožmberských panstvích, JSH 38/1969, zejm. s. 198, 202, 202, Petr V. z Rožmberka pamatoval na věrného úředníka ve své závěti (8. července 1544 na Krumlově), již Doudlebskému odkázal 2000 kop míš. – SOA Třeboň, fond Cizí rody – listiny, z Rožmberka 27/15a, kart. 75, č. 410. Petr Doudlebský kvitoval pak 7. května 1546 přijetí druhé poloviny zmíněné sumy, jejíž první část obdržel ještě za života Petra V. Kulhavého, od poručníků – týž fond, z Rožmberka 27/16, kart. 75, č. 413.

Vladyka však nepečoval jenom o svěřené mu statky rožmberské, nýbrž hojným půjčováním peněz soustavně úročil svůj vlastní majetek⁶. Mezi jeho dlužníky nacházíme členy rytířského stavu (Kořenského z Terešova, Dvořeckého z Olbramovic, Lhotské ze Zásmuk aj.)⁷ i příslušníky předních panských rodů, jakými byli Krajířové z Krajku, Šternberkové, páni z Hradce (Anna z Rožmitálu a na Hradci), či s Rožmberky spříznění rakouští Štarhemberkové; roku 1532 žádal Doudlebský o obnovení dlužního listu pro sebe i Jošta z Rožmberka⁸. Půjčované sumy jsou různé vysoké – zatímco dluhy vladyků se pohybovaly v desítkách kop grošů (českých i míšeňských), Doudlebského pohledávky u mocných magnátů dosahovaly několika stovek kop a nechyběly ani položky tisícikopové (v míšeňských).

Zámožný hejtman neměl dědiců. Zůstal svobodným a veškerou svou energii věnoval zmíněným aktivitám. Když cítil, že se jeho čas krátí, sepsal závěť⁹, již odkázal polovinu jmění příbuzným z rodu Doudlebských a druhou nedospělým příslušníkům poslední rožmberské generace (v případě předčasného úmrtí Doudlebských měli Rožmberkové dědit vše), kterým také na památku nechal zhotovit zlaté řetízky v ceně po 50 kopách grošů českých. Rožmberkům připadnuvší podíl movitého majetku, tvořený především dluhopisy, hodnotou přesahoval 6000 kop míšeňských¹⁰.

Dochovaný list¹¹ krumlovského kancléře Václava Albína z Helfenburka¹², psaný v dubnu 1551 (tedy rok po smrti Petra Doudlebského) Vilémovi

⁶ Kředitní aktivitu Petra Doudlebského zhodnotil Václav Bůžek: Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách, *Monographia Historica Bohemica*, sv. 4, Praha 1989, s. 50–53, 75 (v rámci typologie úvěrového podnikání je Petr zařazen do kategorie „rytíř – rentiér“).

⁷ SOA Třeboň, fond Cizí rody – registratura, Doudlebský z Doudleb, č. 6, 8, 12, 13, 15, 19; SOA Třeboň, fond Cizí rody – listiny, z Doudleb 7, kart. 7, č. 409 (Jan Kolikrejtar z Kolikrejtů postupuje Petrovi úpis na 100 kop míš. od Jana staršího Špulíře z Jíter, 27. VII. 1543); SOA Č. Budějovice, AM ČB, stará spisovna, řada chronologická, 6.XII. 1526 (kvitance Linhart a Ekhartha z Urtvinovic na 250 kp. čes.). Srov. V. Bůžek: c. d., s. 149–150.

⁸ SOA Třeboň, fond Cizí rody – registratura, Doudlebský z Doudleb, č. 4 (24. srpna 1532 žádá Petr Doudlebský Jošta III. z Rožmberka o obnovení dlužního úpisu na neuvedenou sumu pro sebe), č. 5 a 14 (potvrzení přijetí svatojiřského úroku 1534 ze 750 kop gr. českých od Volfa staršího z Krajku; kvitance témuž z 9. května 1545 na zaplacení dvou úroků po 69 kop míš.), č. 7 a 10 (2. prosince 1540 žádá Petr Annu z Rožmitálu a na Hradci o zaplacení svatohavelského úroku z dluhu po zemřelém bratrovi Jiřím jménem jeho sirotků; 1. října 1543 posílá mu paní Anna ujištění, že Petrových 1700 kop a 600 kop po bratrovi i s úrokem vrátí při nejbližším sv. Jiří), č. 9 a 11 (kvitance Adamovi ze Šternberka ze 7. července 1543 na navrácení 1000 kop míš. i s 200 kopami úroku za dvě léta; 3. července 1544 Šternberk vyznává, že Petrovi dluží 100 kop gr. českých), č. 18 (Jeronym a Pavel Jakub ze Štarhemberku si při sv. Jiří 1549 půjčují 1300 kop míš. a slibují půlroční úrok 65 kop). Srov. též V. Bůžek: c. d., s. 51–52.

⁹ SOA Třeboň, fond Cizí rody – listiny, z Doudleb 6, kart. 7, č. 394 (povolení svobodného sepsání závěti Petrovi 7. června 1536 Ferdinandem I.); týž fond, z Doudleb 8, kart. 7, č. 414 (poslední vůle Petrova, dat. 28. ledna 1547 na Krumlově); týž fond, z Rožmberka 27/17, kart. 75, č. 415 (jako předch.).

¹⁰ SOA Třeboň, Cizí rody – listiny z Doudleb 9, kart. 7, č. 423 (Albrecht z Gutnštejna za rožmberské poručníky a dědicové z rodu Doudlebských se 30. června 1550 dělí o majetek: Rožmberkové získávají dlužní úpisy v ceně 6002 kop míš., Doudlebský na 6005 kop 54 gr. míš.) – v této souvislosti třeba připomenout 2000 kop míš., odkázaných Petrovi Doudlebskému Petrem V. Kulhavým z Rožmberka – viz pozn. 5; Životy I., s. 53; „Doudlebských rytířů rod“, fol. 7b–8a; V. Pulec: Doudleby. Příspěvky k jejich dějinám. Č. Budějovice 1990, s. 12 (zmínky o Petrovi na s. 11–12 jsou v podstatě volným převyprávěním Březana); A. Sedláček: Hradý III., s. 38. V této práci záměrně pomijím genealogické vazby Petra Doudlebského z Doudleb k jiným členům rodu, rytířovu pozemkovou drůbu, stejně jako jeho aktivitu při rožmberské těžbě zlata aj.

¹¹ SOA Třeboň, fond Cizí rody – registratura, Doudlebský z Doudleb, č. 20. Jde o papírový dvojlist formátu 21,5 (šířka) x 30,5 cm, popsaný úhlednou kancelářskou novogotickou kurzívou 16. století po dvou vnějších stranách (lic = text, rub = adresa, v edici představující první odstavec), pův. složený do formy dopisu, opatřeného červeným sekretem (ten odloupen a patrna jen stopa po něm).

z Rožmberka, t.č. šestnáctiletému mladíkovi, je cenným dokladem uplatňování rožmberských nároků na zděděné pohledávky (na jejich podstatnou část – 3.300 kop míšeňských plus úroky) během poručnické správy a zároveň ukázkou zasvěcování na uchopení vladařství se připravujícího Viléma do domácích záležitostí. Rožmberk pobýval právě ve Vidni, kde 31. března získal od Ferdinanda I. souhlas s převzetím vlády nad zatím poručníky spravovaným dominiem červené růže¹³. Albinův dopis informuje Rožmberka o důvodech vypravení posla za dlužníky do podunajské metropole; nakonec kancléř pootevřel dveře do komnaty soukromí budoucího vladaře, když poznamenává, že Vilémovi „Jeji Milost paní“ tj. starostlivá matka¹⁴ prostřednictvím tohoto kurýra posílá jako drobnou vzpomínku na domov „pět řeřábků“ (= jeřábků).

Význam dopisu tkví dále v tom, že ukazuje na styky Petra Doudlebského z Doudleb s příslušníky rakouských šlechtických rodů (z Hohenfeldu, ze Štarhemberku), jejichž kontakty zase naznačují jména ručitelů (z Kuenringu, z Eitzingu). Pochopení vzájemných vztahů těchto rodů z rakouských zemí umožňuje genealogie, která ukazuje, jak úzce byly příbuzenské vztahy provázány¹⁵. Petr Doudlebský své dlužníky nepochybně poznal díky vysokému úřadu, jež na Krumlově vykonával. Byli to zřejmě Rožmberkům blízcí Štarhemberkové, kdo objevil ve finančním potenciálu zámožného vladyky zdroj půjček pro sebe a pro své rakouské příbuzné – svobodné pány z Hohenfeldu.

¹² Václav Albín z Helfenburka (1500–1577), rožmberským kancléřem od 1539 do smrti. Srov. Životy I.–II., více míst dle rejstříku.

¹³ Vilém se vladařství ujal v polovině května 1551, tedy s určitým zpožděním proti privilegiem Ferdinanda I. stanovenému termínu sv. Jiří (23. dubna); způsobila to nemoc jednoho z poručníků. Viz Životy I., s. 57–59, J. Pánek: Poslední Rožmberkové, s. 51–52.

¹⁴ Anna roz. z Rogendorfu († 1562). Ke vztahům mezi matkou a mladým Vilémem srov. J. Pánek: Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551–1552, Praha 1987, s. 110, 126n., 160–161 (části listů Vilémovi z 1. a 30. srpna 1551), 191–205 (tři listy Anně od Vilémova hofmistra).

¹⁵ Viz pozn. 16–20 a zejména genealogickou přílohu.

Edice listu:

Vysoce urozenému panu panu Vilimovi z Rožmberka etc., Jeho Milosti pánu mému milostivému.

Vysoce urozený pane pane muoj milostivý, Vaši Milosti službu svú hotovú s vinšováním zdraví, štěstí, dlouhého a šťastného panování i jiného všeho dobrého pánu mému milostivému napřed vzkazují.

Vaši Milosti oznamují, že nebožtík pan Křištof z Hohenfeldu¹⁶ dlužen zuostal nebožtíkovi panu Petru Doudlebskému dva tisíce kop míšeňských a z nich úroku za dvě léta, za kteréhož jsou rukojmové pan Erazim a pan Jeroným z Štorhenberka¹⁷, pan Markvart z Khienrinku¹⁸ a pan Osvald z Eitzingu¹⁹. Těž také zvláště jsou mu dlužni zuostali spolu pan Jeroným a pan Paul Jacob, bratři ze Štorhenberka²⁰, třinácté set kop míšeňských a úroku z nich za dvě léta. I měvši na napomenutí pánuov puoručnickuov listy již dávno obnoviti, aby na Vaši Milost ti listové svědčili, poněvadž jsou se Vaši Milosti po nebožtíkovi panu Doudlebském dostali. Toho se posavád nestalo.

Protož se teď jim ty sumy skrz pány puoručnicky vypovídají, aby je Vaši Milosti při svatým Havle (16. října) najprvpřístim konečně i s úroky zadrželými položili. I poněvadž se musí dáti puol leta napřed věděti, při svatým Jiří (23. dubna) neb při svatým Havle, musel se tento posel do Vidně k nim s listy vypovídacimi vypraviti. Neb zpráva jest, že by na tento čas všickni téměř ve Vidni nalezeni měli býti. Protož mi se vidělo to Vaši Milosti oznámiti, abyšte ráčili věděti, s čím jest tento posel do Vidně poslán. Její Milost paní ráčí Vaši Milosti po tomto poslu pět řehábkuv posílati. Ti budou bezpochyby Vaši Milosti dodáni. A s tím pan Buoh všemohúci ráč dáti Vaši Milosti k nám šťastný ve zdraví přijezd, kterého s radostí zde očekáváme. Vaši Milosti pánu mému milostivému se poroučím. Datum na Krumlově v úterý den svatého Tiburci léta Páně XV^oLI^o (14. dubna 1551)²¹.

Vaši Milosti věrný kanclíř
Václav Albín z Helfenberka

- ¹⁶ Kryštof svobodný pán z Hohenfeldu (starorakouský rod, jehož druhá větev nabyla titulu hraběcího), od r. 1544 manžel Johany (* 1525), dcery Erazima ze Štarhemberku. Viz Johan Hübners Genealogische Tabellen, dritter Theil, Leipzig 1728, tab. 875, 729. Hübner a po něm další literatura uvádí jako datum Kryštofovy smrti rok 1555, což je ovšem v rozporu s textem našeho listu z dubna 1551, kde již je Hohenfeld jmenován jako nebožtík.
- ¹⁷ Erazim (1503–1561) ze starého štýrského rodu hrabat ze Štarhemberku, švagr Jošta III. z Rožmberka. Byl mj. otcem Alžběty, Jeronýma, Johany a Pavla Jakuba. Jeroným ze Štarhemberku (* 1522 pojal za ženu Eufemii, sestru Kryštofa z Hohenfeldu. Viz Hübner III., 1. c.
- ¹⁸ Markvart I. z Kuenringu (1506–1568). Jeho první manželkou byla Alžběta ze Štarhemberku (* 1521), druhou pak Kateřina z Pollheimu. Viz Die Kuenringer, Katalog des Niederösterreichischen Landesmuseums, Neue Folge Nr. 110, Wien 1981, rodokmen v příloze; Hübner III., tab. 729.
- ¹⁹ Osvald Filip svobodný pán z Eitzingu (nar. před 1522), hlava rodu v letech 1569–1606, od 70. let 16. stol. zastával vysoké úřady na císařském dvoře – viz Franz Müllner – Anton Resch: 500 Jahre Stadt Schratzenhál 1472–1972, Schratzenhál 1972, s. 22–25. Rakouští Eitzingové byli vícero sňatky úzce zpřízněni se svobodnými pány z Hohenfeldu. Srov. Hübner III., tab. 875.
- ²⁰ Jeroným viz pozn. 17. Pavel Jakub ze Štarhemberku (* 1527), od r. 1551 manžel Pavliny z Ortenburgu († 1560). Hübner III., tab. 729. Srov. pozn. 8 (č. 18).
- ²¹ Sv. Tiburcia může být buď 14. dubna (Tiburcia a Valeriána), nebo 11. srpna (Tiburcia mučedníka) – viz Gustav Friedrich: Rukověť křesťanské chronologie, Praha 1934, s. 333. Roku 1551 připadaly oba termíny na úterý. Že v našem případě nejde o druhé datum (jak mylně tvrdí novodobý převod datace na originálu dopisu), kdy pobýval Vilém se skupinou české šlechty v severoitalském městě Vogheře (Viz J. Pánek: Výprava, s. 87n., 172; též: Poslední Rožmberkové, s. 73n.; Životy I., s. 65), vyplývá z obsahu listu (ještě trvala poručnická správa; kurýr se vypravil do Vidně před sv. Jiřím, aby při tomto termínu, tj. půl roku před nejbližším sv. Havlem, dodal dlužníkům vypovídací listy).

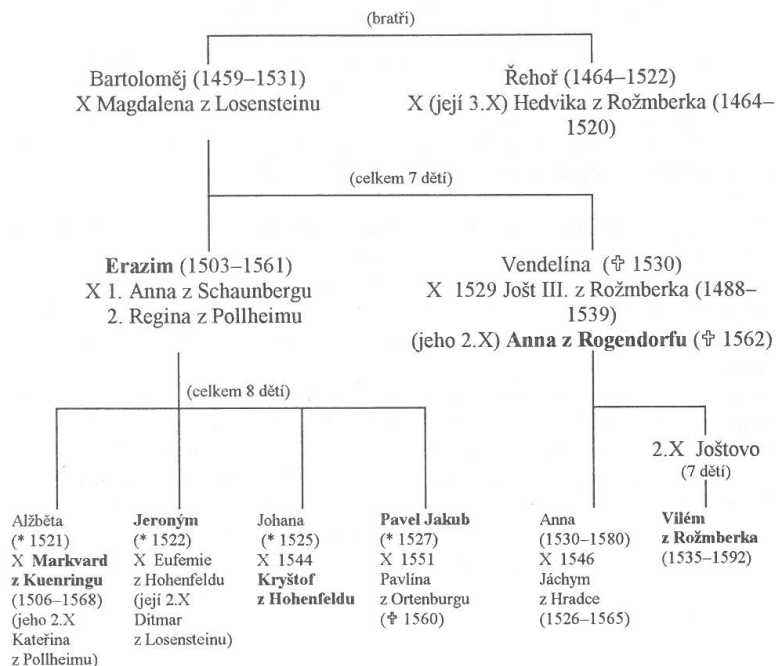
Příloha: Příbuzenské vazby hrabat ze Štarhemberku s Rožmberky, Hohenfeldy a Kuenringy v 1. polovině 16. století

Genealogická tabulka sestavena dle: Johann Hübners Genealogische Tabellen, dritter Theil, Leipzig 1728, tab. 729, 875; táž práce, zweyter Theil, Leipzig 1727, tab. 638; Jaroslav Pánek (ed.) – Václav Březan: Životy posledních Rožmberků II., Praha 1985, gen. tab. s. 678–681; Die Kuenringer, Katalog des Niederösterreichischen Landesmuseums, Neue Folge Nr. 110, Wien 1981², rodokmen v příloze.

Tučným písmem značím osoby, figurující v edovaném listu Václava Albína z Helfenburka. Pro názornost jsem z poslední rožmberské generace do tabulky začlenil nejenom dceru Jošta III. z Rožmberka a Vendelínu ze Štarhembergu Annu, po jejímž porodu matka 27. ledna 1530 zemřela, nýbrž i adresáta dopisu Viléma z Rožmberka, syna Joštovy druhé manželky Anny z Rogendorfu, která text listu výrazně ovlivnila.

V tabulce uvedení Kryštof a Eufemie z Hohenfeldu byli sourozenci, děti Sebastiana z Hohenfeldu a jeho druhé manželky Barbory z Zintendorfu. Třetí manželka zmíněného Sebastiana pocházela z rakouského rodu pánů z Eitzingu, s Hohenfeldy i jinak spřízněného, jehož příslušník Osvald byl vedle Štarhemberků a Kuenringů ručitelem za hohensfeldský dluh Petrovi Doudlebskému z Doudleb. Třeba podotknout, že rod Kuenringů byl osobou Markvardova bratra Viléma (1505–1541), jenž pojal za choť Salomenu z Rogendorfu, spřízněn také s posledními Rožmberky. Okruh osob, figurujících v psaní krumlovského kancléřa, se tím zajímavě uzavírá.

Genealogická tabulka

Pozn. X = manželství

Tomáš Kahuda, Branišovská 25, 370 05 České Budějovice

Historie Města Touškova

Ing. Jan Walter

V letošním roce 1995 si připomeneme 880 let od první písemné zprávy o našem městě. Toto výročí zůstává skryto v pozadí za událostí pozdější a pro naše město důležitější. V předloňském roce 1993 proběhly velké oslavy 450. výročí povýšení vsi Touškov na městečko. Rád bych Vám alespoň v omezené míře přiblížil dějiny tohoto města, které leží 10 km západně od Plzně.

Historii můžeme sledovat od r. 1115, kdy v zakládací listině benediktinského kláštera v Kladrubech je Touškov prvně připomínán.

Podle této listiny daroval rytíř Oldřich v Touškově klášteru kladrubskému jeden újezd. Dokument je sice falzem z 1. poloviny 13. století, ale údaje v něm uvedené je možno považovat za hodnověrné. Další listiny z roku 1186 a hlavně ze dne 17. prosince 1239, kdy král Václav I. potvrdil klášteru kladrubskému koupi a výměnu zboží v Touškově dokládají rozvoj obce. V posledním dokumentu je jmenován trhovou vsí. Jedná se opět o falza, ale jak již bylo výše uvedeno, údaje můžeme považovat za věrohodná. Kladrubský opat Rainer rozšířil zboží výhodnými koupěmi či výměnami a někdy kolem r. 1245 rozdělil klášterní zboží na tři díly a do čela ustavil probošty. Tim vzniklo proboštví v Kladrubech, v Přešticích a Touškově. Toto touškovské proboštví bylo největší a nejvýnosnější ze všech. I přes různé katastrofy (požár r. 1260) se Touškov čile rozvíjel, o čemž nás přesvědčuje listina ze dne 12. března 1288, kdy se Touškov jmenuje trhovým městem. Tento rozvoj byl podmíněn polohou Touškova, který ležel na důležité obchodní cestě jdoucí z Norimberka do Prahy. Před založením královského města Plzně byl Touškov největší obcí v širokém okolí. Dokladem je též gotická městská zástavba, která se dochovala v jádrech mnoha domů.

Tento slibný vývoj zastavila husitská vojska dne 20. května 1424, kdy byl Touškov vypálen a vypleněn. Klesl na pouhou chudou ves, kterou získal starý panský rod Gutštejnů. Na prosbu pana Buriana II., kterému se též přezdívalo „západočeský kníže“, obdržel Touškov dne 26. května 1472 majestát na týdenní trh každou středu. V roce 1525 koupili panství, tím i Touškov, páni z Roupova. Z nich vzešla nejdůležitější osoba pro Touškov a to pan Petr z Roupova a na Bělé. Na jeho prosbu vydal král Ferdinand I. Habsburský na Pražském hradě dne 12. srpna 1543 důležité privilegium, jímž „vysadil a znovu vyzdvihnul“ Touškov na městečko. Současně udělil pečeť, znak, právo pečetit zeleným voskem a dva výroční trhy. O rok později uděluje Petr z Roupova další milosti. Například právo svobodného odkazu majetku, právo odumrti. Panství po jeho smrti koupil Markvart z Hrádku. V letech 1567 a 1570 potvrdil a rozmnožil touškovským jejich privilegia a svobody např. o právo rodičů určovat dětem budoucnost podle své vůle, právo purkmistra

a konšelů soudit, trestat a udělovat pokuty obyvatelům Touškova. V letech 1570 a 1579 nechal Krištof Markvart potvrdit královskými majestáty Maxmiliána a Rudolfa předchozí privilegia udělená Touškovu. Za vlády Markvartů se zde začalo šířit protestantství. Též zde žil ve svém domě známý český cestovatel a umělec Krištof Harant z Polžic a Bezdruzic. Po Markvartech, kterým byl po Bílé hoře konfiskován majetek, získali Touškov Vřesovcové z Vřesovic a Doubravské hory, kteří listinami z let 1628 a 1645 potvrzují městečku privilegia. Po soudním sporu v r. 1651 připadl Touškov zpět klášteru kladrubskému, kterému náležel před husitskými válkami. Rozvoj na přelomu 17. a 18. století nám dokládají listiny kláštera kladrubského, kterými potvrzuje artikule cechu kovářského, kolářského, bečvářského, zednického a kamenického v Touškově. V této době se také mění skladba obyvatel. Dochází k velkému přílivu nových obyvatel německé národnosti. Za posledního opata Amanda Streera byl v letech 1777–1778 postaven současný pozdně barokní kostel sv. Jana Křtitele stavitelem Antoninem Haffeneckerem.

Po zrušení kladrubského kláštera r. 1785 náležel Touškov Náboženskému fondu, následoval sv. pán Erben a od r. 1840 sv. pán Starck. Po zrušení patrimoniální správy r. 1850 byl v Touškově zřízen okresní soud, četnictvo, pošta, později finanční stráž, notářství, telegraf a lékárna. Přesné datum, kdy se Touškov stal městem, neznáme. Můžeme ale usuzovat, že se tak stalo ve 2. pol. 19. století, kdy byly zřízeny státní úřady.

Ve druhé polovině minulého století jsou zde konány slavné výroční i týdenní dobytčí trhy. O jejich síle vypovídají čísla uváděná v kronice: „V letech 1860–1880 bylo na trhy přihánáno 2.000 i více kusů dobytka“. Jsou zde domy, které připomínají slávu trhů s vlnou. Byla zde skladována nejen z celých západních Čech, ale i z rakovnické a budějovické oblasti. Vlna se zde třídila a zasílala do Prahy a Vidně. Na počátku století byl Touškov proslaven také týdenním trhem s mladými prasaty. Kronikář píše: „Byly to trhy jedny z nejlepších v západních Čechách. Přiváželo se sem 200 i více selat a obchodníci přijížděli i z Litoměřic“.

Po vzniku Československé republiky se přistoupilo k elektrifikaci Touškova. Dosavadní petrolejové lampy byly nahrazeny elektrickými. Konflikty mezi Čechy, kteří přišli po roce 1918 hlavně do státní správy, a Němci začaly po roce 1935. Vše vyvrcholilo odchodem Čechů a židů v r. 1938 do vnitrozemí. Situace se opakovala na konci války v r. 1946, kdy byli odsunuti Němci a do města přibyli noví dosídlenci. V období komunismu se v Touškově zastavil veškerý život, vše směřovalo k likvidaci jakékoliv činnosti. Až po r. 1989 se začalo blýskat na lepší časy. Byla odstraněna komunistická výzdoba, ulice začaly dostávat novou tvář. Radnice začala se zaváděním vodovodu, kanalizace, telefonu, plynu. Touškov se stal pověřeným městským úřadem. Byl zde zřízen stavební a živnostenský úřad, sociální odbor. Máme zde opět policejní stanici.

V tomto krátkém přehledu jsem se snažil zachytit nejdůležitější části historie našeho malého města. Podrobněji se o ní můžete dočíst v publikaci „Město Touškov“, která je předána knihovně ČGHSP.

✉ Ing. Jan Walter, Březová 391, 330 33 Město Touškov

☎ (019) 7237049 / linka 112

O předcích a potomcích rodu Jakuba Jana Ryby

(Ke 230. výročí jeho narození a 180. výročí úmrtí)

Ing. Ivan Hoyer

V Brdském památníku v Rožmitále pod Třemšínem je jako součást muzea „Pamětní síň Jakuba Jana Ryby“ s památkami na jeho život a učitelskou dráhu, a od roku 1990 tu působí Společnost Jakuba Jana Ryby. Ta pečuje o jeho odkaz a mimo jiné se také snaží o odstranění různých „bílých míst“ z jeho života i ze života jeho předků a potomků. Ujal jsem se tohoto úkolu, poněvadž mám v rodopisném bádání během více než dvaceti let dost zkušeností. Těch jsem nabyl zpracováním dat čtyř rodů, z nichž po otci a matce pocházím, i dat různých rodů lesnických resp. mysliveckých, s dlouhou tradicí tohoto povolání v arci-biskupských službách, v nichž jsem také sám jako lesník působil.

Výsledky rešerší o rybovských rodinách jsem již zveřejnil ve čtyřech ročníkových bulletinu zmíněné Společnosti, ovšem rád bych seznámil i širší okruh zájemců z řad členů naší Genealogické a heraldické společnosti., jejímž jsem členem prakticky od jejího založení.

Především však chci nastínit Rybovy životní osudy přibližně v té podobě a rozsahu, v jakém s nimi seznamujeme návštěvníky rožmitálského muzea.

Při jménu Jakub Jan Ryba se většině lidí vybaví „Česká mše vánoční“, dnes dobře známá nejen u nás doma, ale i v daleké cizině. Ačkoliv složil Ryba přes 1000 skladeb jak duchovních tak světských, je příznačné, že tato jeho jediná skladba, napsaná v roce 1796, jej učinila nesmrtelným.

Jakub Jan Ryba ano Jakub Jan a nikoli obráceně, pocházel z Přeštic, kde se narodil 26. října 1765 a pokřtěn byl Jakub Šimon; ale již od svých pěti let žil s rodiči v Nepomuku. Jeho otec tu byl regenschorim a od něho získal malý Jakub velmi vnímavý pro hudbu základy výborného hudebního vzdělání, takže v deseti letech ovládal hru nejen na své oblíbené housle, ale i na piano a varhany.

V patnácti letech se dostává na studie do Prahy na známé Piaristické gymnásium, kde se mu otevřel tehdejší bohatý kulturní, ale zejména hudební svět. Poznává tu slavné varhaníky, skladatele i jejich díla včetně oper Mozartových. To vše mělo blahodárný vliv na jeho pozdější skladatelskou tvorbu, které se už tehdy úspěšně věnoval.

Náhle však bylo toto příznivé období ukončeno, když jej otec povolal domů, aby tu nastoupil uvolněné učitelské místo. Ač s těžkým srdcem poslechl, a po absolvovaném učitelském kurzu s vysvědčením způsobilosti nastoupil v Nepomuku na kratší dobu jako výpomocný učitel a po roce v téže funkci u svého strýce Jakoubka v Mníšku pod Brdy, odkud po dvou letech působení přichází mladý Ryba v únoru roku 1788 do Rožmitála; sice opět jako výpomocný učitel, avšak vzhledem k dobrým výsledkům ve škole, je již v květnu pak jmenován učitelem definitivním.

V roce 1790 se oženil a založil velmi početnou rodinu, což však znamenalo stále větší nároky na její hmotné zabezpečení, neboť musel pečovat o 7 dětí, které v rodině zůstaly ze 13 narozených. Finanční situace se zhoršila zejména po krachu měny v roce 1811, takže učitel Ryba byl nucen vymáhat své oprávněné nároky na plat i naturálie pomocí četných žádostí a stížností jak u městského úřadu tak i v kanceláři panství. Tím si ovšem znepřátelil jejich představitele, kteří nechápali vůbec snahy člověka vysoce vzdělaného, jenž jak v myšlení, tak ve školní práci předběhl daleko svou dobu. Nemohl také najít pochopení ani u rodičů svěřených mu dětí, ani u faráře starého ražení v malém úzkoprsém městě.

Útěchou v těchto svízelných se mu stala činnost literární a zejména skladatelská, ke které však nacházel čas jen po večerech a nocích. Tím vzbuzuje jeho dílo větší obdiv, a je škoda, že se z něho zachoval pouhý zlomek. Naštěstí je v něm již zmíněná Česká vánoční mše pastorální zvaná „Hej, mistře ...“ ze šťastnějšího období jeho života.

Později však převážil vliv konfliktních situací s pocity marnosti a zneuznání jeho snah, k čemuž přispěla fyzická i psychická indispozice vedoucí k hluboké duševní depresi. Ta vyústila posléze v rozhodnutí skoncovat dobrovolně se životem a dojít klidu, jak o tom čítával u svého oblíbeného filosofa Seneky. Dne 8. dubna 1815 odchází Ryba na své oblíbené místo za obcí Voltuší do lesní tišiny pod vrchem Štěrbínou, kde si pak podřízl břitvou hrdlo. Na tomto místě byl později zbudován kamenný památník. Teprve po 40 letech nalezly Rybovy pozůstatky důstojný odpočinek na hřbitově ve Starém Rožmitále, když tehdy jako sebevrah musel být bez obřadu pohřben na odlehlém místě bývalého morového pohřebiště.

Dnešní Rožmitál na Jakuba Jana Rybu nezapomíná. Zdejší škola nese jeho jméno, a rovněž Společnost J.J. Ryby střeží jeho odkaz a jeho Česká mše vánoční zaznívá v amatérském provedení ve zdejších i okolních kostelích. Rybova, dá se říci drastická sebevražda způsobila rozruch, zejména když osudného dne odcházel z domova jako obvykle a bez známek nějakého rozrušení. Když se do podvečera nevrátil, začalo pátrání, jehož se účastnilo mnoho lidí z města i okolí, kteří našli jeho tělo teprve třetího dne v hustém podrostu pod vrchem zvaným Štěrbina nedaleko obce Voltuše 2 km od města. Teprve šestý den byl pohřben.

Tato skutečnost je obsažena v tzv. Deníku jeho nejstaršího syna a vyvrací pozdější dohady a tvrzení, že např. byl Ryba nalezen ještě naživu, že se tam měl sejít s jedním přítelem, což se obráží i v některých literárních zpracováních.

Rybova sebevražda je stále obestřena otázkami, jak mohl pečlivý manžel a otec 7 dětí opustit nezajištěnou rodinu. Muselo tu způsobit náhlé a nezvratné rozhodnutí, jehož příčinu se už zřejmě nikdy nedovíme. Existoval však podle zmíněného deníku jeho syna – vzkaz rodině napsaný tužkou v Senekově spise, který měl s sebou. Píše, že odchází, poněvadž se mu svět a lidé zprotivili, děkuje manželce za lásku a věrnost a nabádá rodinu ke svornosti. Obsah tohoto vzkazu přepsal zřejmě někdo z jeho přátel na lístek s napsáním „Loučení od světa J.J. Ryby učitele rožmitálského a měšťana plzeňského“, který byl dlouhá léta pokládán za Rybův autograf, což bylo v nové době snadno vyvráceno.

Zmíněná již Společnost J.J. Ryby má ve svých řadách dva významné rybovské badatele. Jedním je dr. Václav Spěváček v Plzni, který je autorem publikace J.J. Ryba, vychovatel našeho lidu a zajímavé stati J.J. Ryba a jeho Seneka v bulletinu Společnosti v r. 1992. Druhým je dr. Jiří Berkovec, jenž znovu objevuje a proěřuje Rybův hudební odkaz a chystá novou Rybovu monografii, která obsáhne jak nejnovější objevy z Rybova života, tak jeho skladeb. I on přispěl několika cennými příspěvky do bulletinů Společnosti.

Rod Jakuba Jana Ryby pocházel z Klatov, a o svých předcích se zmiňuje on sám v pamětech psaných pro své děti, kde uvádí svého děda i praděda, ovšem jen stručně a bez přesných dat, pouze s letopočty, které ještě k tomu nejsou všechny přesné. Podobně je tomu u dat narození jeho dětí, která se všechny neshodují s matrikovými zápisy. Rybovy údaje cituje i František Augustin Slavík manžel Rybovy vnučky Gabriely ve své knížce „Život a působení Jakuba Jana Ryby, učitele rožmitálského a měšťana plzeňského“.

Podrobně se Rybovým předkům i potomkům věnoval Raimund Pech a jeho syn Josef, kteří pocházeli od potomků sestry J.J. Ryby provdané za učitele Františka Pecha z Hrádku u Rokycan. A Raimundem Pechem údajně sestavený Rybův rodokmen je připojen ke knize – monografii – dr. Jana Němečka „Jakub Jan Ryba, život a dílo“ z r. 1963. Není to ovšem rodokmen v pravém smyslu. Nicméně jsou tu zapsáni podrobněji jak předkové, tak sourozenci a potomci Rybovi a dotyčné údaje mi byly vodítkem pro doplnění dat jeho předků i potomků. Ale měl-li jsem se dopracovat spolehlivých nesporných dat, nezbylo než tam uvedená data prověřit a neúplná doplnit. I když Raimund a Josef Pechovi byli pečliví badatelé a zpracovali spoustu dat, přece jen vše zjistit nestačili, či zjistit prostě nemohli, něco jim i uniklo.

Nejstaršími Rybovými předky z Klatov se zabýval před lety badatel Karel Polák. Schema jím zjištěných předků J.J. Ryby se mi podařilo z klatovských matrik v plzeňském archivu doplnit, takže za nejstaršího jeho předka lze považovat JANA RYBU, který měl v roce 1628 chalupu na Loubském předměstí v Klatovech, kterou však pro zadlužení neudržel. Jeho žena byla Ludmila neznámého příjmení. Zemřel v roce 1649. Jejich syn – rovněž JAN vlastnil chalupu na Klášterním předměstí, po níž měl přezdívku Mates, nebo Rybička a prodal ji roku 1652 za 150 zlatých Martinu Zachystalovi. Za manželku měl Zuzanu rovněž neznámého příjmení. Narozen kolem roku 1632, zemřel v roce 1692.

Ve sledovatelné posloupnosti následuje jejich syn Václav, kloboučník a měšťan klatovský, o němž se Ryba zmiňuje jako o svém pradědovi. Ten se narodil mezi rokem 1650 až 1660, ženatý byl s Annou neznámého příjmení a po roce 1691 přesídlil do Nepomuku, kde byl pak členem městské rady a zemřel v roce 1730. Z jeho 9 dětí založili 3 synové paralelní linii, z nichž jedna byla odvozena od Rybova děda JANA PETRA *1678 v Klatovech. Byl rovněž kloboučníkem, nepomuckým měšťanem a radním, a jak uvádí Ryba ve svém deníku, měl se dvěma manželkami 12 dětí. Prvá manželka byla Kateřina z tzv. Lešetického dvora, s níž se ženil pravděpodobně roku 1709. Sňatek nenalezen, poněvadž se oddací matriky začínají až rokem 1710. Po její smrti roku 1716 se oženil s jistou Barborou, ale ani tento sňatek jsem nenašel. Z údajných 12 dětí je zjištěných v matrice pouze 7, mezi 3. a 4. dítětem je mezera 13 let. Zde musím konstatovat, že jsou nepomucké matriky nespolehlivé a neúplné, zřejmě s nespolehlivě opsanými údaji z makulářů, není nouze ani o záměny jmen. Zpracoval jsem rekonstrukce celé řady rybovských rodin z Nepomuku, jichž tam žilo hodně.

Mezi zjištěnými 7 dětmi byl i otec J.J. Ryby JAKUB JAN *23.7.1732 (Ryba ve svém deníku udává chybně rok 1733). Byl učitelem a to na svou dobu vzdělaným, znalým latiny a také výborným hudebníkem. Neznáme všechna jeho působišť,

víme jen, že kolem roku 1750 byl podučitelem v Rožmitále u učitele Hattáše. Pak působil v Přešticích jako učitelský pomocník a oženil se tam v roce 1763 s dcerou učitele Karníka Rozalíi. Narodily se tam čtyři děti z jejich šesti dětí a dvě již v Nepomuku, kde se stal Rybův otec varhaníkem v roce 1771 po zemřelém varhaníku Vojtěchu Vránovi.

V Přešticích se po záhy zemřelém Janu Václavovi narozeném v roce 1764 narodil opět chlapec hned po roce 26.10.1765 pokřtěný jako Jakub Šimon. Na rukou jej držel tehdy Václav Hlávka, asi předek známého pak architekta a mecenáše a též přeštického rodáka Josefa Hlávky.¹

Jméno Jakub dostal zřejmě po svém otci a Šimon bylo jméno podle kalendáře, když v ten den byl svátek sv. Šimona a Judy. Později vynechával Šimona a připojoval jméno Jan. Důvod neznáme, snad jméno Jan převzal po otci rovněž Jakubu Janovi. Zda snad to bylo jméno biřmovací nelze zjistit při absenci seznamu biřmovanců z Nepomuku.

Třetí syn přeštického tehdy varhaníka dostal jméno Václav Vojtěch, narodil se v roce 1768 a prvá, vlastně jediná dcera, pak v roce 1771, jež byla pokřtěna jmény Anna Marie Josefa. V Nepomuku se rodí v roce 1774 Jan Nepomuk, zemřelý jako dítě a jako poslední František Daniel roku 1777.

V roce 1786 umírá v Nepomuku jejich matka a otec se po dvou letech oženil s vdovou Rozalíi Ticháčkovou. Nevybral si však dobře, poněvadž tato druhá žena jej nakonec opustila a on sám zemřel v chudobinci v roce 1792.

Nežli se věnují potomkům Jakuba Jana Ryby, chci se ještě zastavit u jeho právě zmíněných sourozenců. Bratr Václav Vojtěch se stal kuchařem, původně u hraběte Henigára v Příchovicích nedaleko Přeštic, později zakotvil jako kuchař u hraběte Leonarda Thuna, arcibiskupa pasovského, jemuž svého času krátce patřil velkostatek Lnáře. Jinak dlel většinou v Praze a s ním Václav Ryba, který mu vedl dům. Takže Václav Ryba mohl podporovat bratrovy syny na studiích v Praze. Jeho žena Kateřina, rozená Frolíková, pocházela z Oselců a měl s ní dvě dcery. Starší Amálie zůstala svobodná, * 1811 a zemřela v Praze v roce 1884. Mladší Marie, * 1816 se provdala za Františka Janovského, účetního radu při c.k. místodržitelství a měli dva syny.

Kuchař Václav Ryba byl u arcibiskupa Thuna oblíben, opatřil jej slušnou penzí a věnoval mu klavír. Jeden čas bydlel na Cibulce v Košířích, zemřel v roce 1830, jeho žena v roce 1836. Data o nich jsem získal z policejních přihlášek v SÚA a AMP, stejně jako data jiných příbuzných J.J. Ryby.

Jediná Rybova sestra Anna Marie se provdala v roce 1794 za Františka Pecha, učitele v Drahoňově Újezdě, později i jinde. Měli 8 dětí; z nich se jeden syn stal knězem, druhý lékařem. Učitel Pech zemřel v roce 1830, Rybova sestra v roce 1848.

Nejmladší ze sourozenců František Daniel narozený roku 1777 žil od roku 1790 do konce roku 1793 u svého bratra v Rožmitále, kam přišel 4 roky po matčině smrti jako třináctiletý a dva roky po otcově druhém sňatku. Je znám text atestace od purkmistra a rady města Rožmitálu pro Františka Rybu, když se měl učit

¹ Jeho rod jsem nezjišťoval.

v Praze kuchařem. Bohužel nepodařilo se mi zjistit o tomto Rybovu bratru nic víc, nežli že se sešel jednou s oběma bratry v Praze. Není jisté, že žil stále v Praze, marně jsem totiž hledal jeho policejní přihlášku, ač jsem nalezl přihlášky obou jeho bratrů.

Jelikož Raimund Pech uvádí v rodokmenu dva jeho syny, z nichž měl jeden být farářem v Dražicích u Tábora a druhý primářem v nemocnici u Alžbětinek v Praze, nebylo tak obtížné zjistit jejich původ, což by mě přivedlo k jejich rodičům. K svému velkému překvapení jsem však zjistil, že dotyční nebyli jednak vůbec bratři, jednak že nemají s rodem J.J. Ryby krom příjmení nic společného. Oba byli synové dvou různých tesařských mistrů a měšťanů z Tábora. Nevím, jak mohl tento omyl vzniknout, ale údajné dva Františkovy syny uvádí v Rybově životopise už F.A. Slavík v roce 1888. Raimund Pech zmíněné údaje bez prověření převzal.

V dalším se vrátím k osobě J.J. Ryby a k jeho dětem, které se narodily z manželského svazku s Annou Láglerovou, uzavřeném dne 26. července 1790 v kostele v nedaleké obci TřebSKU, kde jej oddal Rybův přítel P. Filip Vaniček. Potom od prosince roku 1791 až do července roku 1813 se rodí tomuto manželskému páru 13 dětí, z nichž poslední, a to dcera pokřtěná jako Anna se narodila mrtvá. Z ostatních dětí zemřelo pět brzo po porodu nebo v dětském věku, takže se dožili dospělosti čtyři synové a tři dcery. Kmotry téměř všech těchto dětí byli lesmistr Rak a jeho žena Terezie, pak také lesmistr Abund Bachofen z Echtu a farář Filip Vaniček. Není bez zajímavosti, že rožmitálský farář Kašpar Zachar křtil pouze jedno z Rybových dětí, ostatní křtili buď kaplani, nebo augustiánský mnich P. Prosper, po němž dostali dva ze synů i jedno z jmen. Ryba totiž dával svým dětem nejméně dvě, ale také až čtyři jména, z nichž však nebyla všechna jako křestní v matrice zapsána.

Ze čtyř Rybových synů se oženili pouze dva. Z nich měl jen jeden potomky a z těch jediný syn zůstal svobodný, takže z tak početné rodiny Jakuba Jana Ryby nebyl žádný mužský potomek, jenž by mohl dále nésti příjmení Ryba. Nejasný je jedině osud Jakuba narozeného roku 1810, o němž existuje přejatý údaj, že zemřel jako hospodářský úředník v mužném věku. Zde jedině může pomoci náhoda, kdyby jsem dal zveřejnit v Info listech potřebné údaje a budu vděčný za každé upozornění. Ovšem příjmení Ryba se dost hojně vyskytuje, zejména v Jižních Čechách

Dá se říci, že Rybovy dcery se dobře provdaly a potomci jedné z nich žijí dosud v Praze.

V dalším chci uvést časové údaje a osudy příslušníků rodiny Jakuba Jana Ryby a domnívám se, že zde postačí pouze letopočty, poněvadž potřebná data jsou obsažena v rozrodu, který je připojen na str. xxxx.

První dítě manželů Rybových byl syn pokřtěný jmény AMBROŽ JAKUB narozený v roce 1791, ale zemřel již roku 1796, údajně na boule v krku.

JAKUB Josef Jan, který následoval v roce 1793 zemřel také jako dítě, údajně na spálu v roce 1795.

Teprve třetí chlapec narozený v roce 1795 se dožil dospělosti, pokřtěn byl jmény JOSEF JAKUB JAN (Arnošt) a vystudoval v Praze lékařství. Stal se posléze

stavovským očním lékařem, profesorem a po dva roky byl děkanem lékařské fakulty. Měl 3 vlastní dcery a jednu adoptivní a syna. Zajímavé podrobnosti o něm ještě vypíši. Zemřel 1.3.1856 a pochován byl na Olšanech v Praze. U jeho hrobu byl pak zřízen pěkný pískovcový pomník od pražského sochaře Möldnera. Společnost J.J. Ryby upozornili členové Klubu za starou Prahu na špatné prostředí v této nejstarší části Olšan, kde hrozilo pomníku poškození. Bylo tedy rozhodnuto o převozu pomníku a ostatků do Rožmitála, což se uskutečnilo v roce 1993. Avšak žádné ostatky v hrobě nebyly. Pomník byl usazen při zdi starorožmitálského hřbitova, nedaleko hrobu jeho otce. Lékař dr. Ryba užíval jména Josef Arnošt.

VÍLÉM (JOSEF, ALEXANDR, PROSPER) byl další syn. Narodil se v roce 1797, studoval v Plzni, pak i v Praze, učil nějaký čas po svém otci v Rožmitále, ale nesložil předepsanou zkoušku a nakonec zemřel jako voják ve Veroně v Itálii v roce 1822.

TEREZIE, KATEŘINA, ANNA * v roce 1798 nedožila ani roku, když zemřela na neštovice v roce 1799. Další děti dal Ryba očkovat, jakmile se začalo očkování provádět a ve svém Deníku to při narození dětí zaznamenával. Prvním kdo z dětí byl očkován a odměněn zato pamětním penízem byl VÁCLAV JAKUB PROSPER * v roce 1800 byl v Praze knihkupcem, papírníkem a majitelem tzv. „Uměleckého závodu Václava Alexe Ryby. Vyučil se u starožitníka Zimmera, s jehož dcerou Terezií se v roce 1839 pak oženil. Manželství bylo bezdětné a Terezie zemřela již v roce 1848. Václav vydal i některé spisy svého otce a prodával též rytiny Vincence Morstadta, jehož dětem býval kmotrem. Zemřel v roce 1863.

ANNA TEREZIE jako další z dětí sdílela stejný osud jako Terezie, poněvadž zemřela též do roka údajně na chřadnutí – jak Ryba píše – pro neopatrnost chůvy. Narodila se v roce 1802.

FILIPINA ANNA Terezie * v roce 1803 byla další dcerou a první, která se dožila dospělosti. Provдалa se za správce arcibiskupského velkostatku v Novém Rychnově Františka Burdu, s nímž měla dceru Josefu, která však zemřela v 15 letech a syna Františka, jenž se nedožil roku života. Filipina zemřela v roce 1860, její manžel ji přežil o 16 let.

MARIE ROZALIE (Anna) byla třetí z Rybových dcer narozených krátce po sobě. Narozena v roce 1805 sloužila jako panská na zámku v Panenských Břežanech u hr. Riese–Stahlburga a provdala se tam v roce 1829 za hraběcího revírníka Pavla Schwinga. Měli devět dětí. Z nich se dcera Klementa vdala za obchodníka Pánka v Holešovicích, Marie za Eduarda Kohlmünzera, ředitele arcibiskupského panství v Dolních Břežanech, kde také zemřela v roce 1828 ve věku 94 let. Od potomků žijících v Praze získala Společnost J.J. Ryby její fotografii. Jeden syn Schwingových se stal lesníkem a sloužil v Hanoversku, další zemřel v třiceti letech a nejmladší Karel vystudoval medicínu, byl významným odborníkem v porodnictví a stal se primářem pražské porodnice. Vlastnil údajně některé památky po J.J. Rybovi, jež předal do Národního muzea. Zemřel v roce 1908. Jeho otec Pavel zemřel v roce 1850, úmrtí matky – Rybovy dcery – jsem v Panenských Břežanech nenašel.

FRANTIŠEK (Jakub Januar) – již desáté dítě manželů Rybových musel být pokřtěn od porodní báby nežli po porodu zemřel roku 1807. Podle vyjádření v Rybově Deníku byl prý mdlý.

KLEMENTINA Anna * roku 1808 sloužila jako její sestra v Panenských Břežanech, byla kmotrou prvých dětí své sestry Marie a za bratra jejího manžela Matěje Schwinga se pak provdala v roce 1834, když se stal revírníkem ve Vojkově na Sedlčansku a později sloužil i v Beztahově u Votic. Schwingové pocházeli z Novohradska z obce Gebharz, nyní Skalka. Úmrtí Klementiny ani jejího manžela jsem dosud nenašel. Měli čtyři dcery, z nichž Eleonora se provdala do Pelhřimova, Klementina za lesníka Pelikána do Vrchotových Janovic.

JAKUB JAN FILIP se narodil v roce 1810 a podle tradice měl zemřít jako hospodářský úředník v mužném věku. Byla již o něm zmínka.

ANNA – třinácté dítě bylo mrtvě narozené roku 1813 po nešťastném upadnutí Rybovy manželky.

Tím jsem vyčerpal stručné informace o potomcích Jakuba Jana Ryby. K některým ještě připojím zajímavé podrobnosti. Jak už jsem se zmínil, čerpal jsem některé údaje z pražských policejních přihlášek, které jsou cenným, i když poměrně méně známým pramenem, vedené a doplňované bývalými rakousko-uherskými úřady. Z hlavního města Prahy jsou uloženy jednak v Archivu hlav. města Prahy a jsou abecedně uspořádány podle příjmení.

Především jsem v nich našel dlouho hledané datum a místo úmrtí syna J.J. Ryby, knihkupce a majitele „Uměleckého závodu Václava Alexe Ryby“ v Jezuitské – nyní Karlově ulici na Starém Městě. v čp. 141/I. Byl nejen knihkupcem a obchodníkem papírem, ale i přísežným znalcem v oboru papírnictví a uměleckých předmětů. Zemřel dne 24. června 1863 v nemocnici Pražského obchodnictva čp. 458/II., která byla, jak jsem zjistil, tehdy v nynější ulici Ke Karlovu, takže jsem mohl vyhledat v úmrtní matrice fary u sv. Apolináře příslušný zápis. Zde je zapsán zesnulý Václav Ryba jako papírník, vdovec, stár 63 let, zaopatřen svátostmi byl 20.6. a příčinou smrti byl zápal plic. Zemřel zřejmě bez potomků, které jsem už dříve marně hledal.

Na policejních přihláškách bývali zapsáni vedle členů rodiny i podnájemníci. Tak např. u Václava bydlel určitý čas v době studií jeho synovec – syn sestry Marie Rozalie – Karel Schwing z Panenských Břežan – pozdější lékař, odborník v porodnictví.

O nejstarším z Rybových synů Josefu Arnoštovi, stavovském očním lékaři jsem získal ještě některé poznatky. Bydlel v Praze na několika místech Starého Města, např. v Celetné ulici, ale posléze se usadil v ulici Perlové v čp. 365/I., což byl rohový velký dům vzniklý sloučením dvou domů na nároží dnešní Národní třídy a Perlové ulice. Dům patřil Janu a Rozalii Veselým, právozárečným pražským měšťanům a Josef Arnošt se během let s touto rodinou sblížil.

Když se vdávala jejich dcera Rozalie dne 3.10.1841 v chrámu P. Marie Sněžné za Františka X. Zumberského, byl při obřadu za svědka Dr. med. Josef Arnošt Ryba. V matrice oddaných je zapsán František Zumberský jako Direktorial-Amtsverwalter a syn lékaře z Chotěboře, bytem ve Žluticích. Tam byl služebně vázán a narodila se tam Zumberským dcera Rozalie 27.8.1842. Avšak již v příštím

roce dne 16.10.1843 F.X. Zumberský zemřel a vdova vrátila se k rodičům do Prahy. Po roce – dne 4. září 1844 – se znovu provdala a jejím manželem a celoživotním druhem se stal dr. Ryba, který pak záhy adoptoval dítě své ženy z prvního manželství Rozalii a dal jí tak své příjmení.

Ze tří vlastních dcer se provdala pouze nejmladší Gabriela (* 22.12.1850) dne 29.7.1873 za prof. Františka Augusta Slavíka z Domašína (1846–1919). Zemřela 3.12.1927. Mladší z jejich dvou dětí PhDr. a RNDr. František Slavík, akademik a profesor mineralogie choval řadu památek na J.J. Rybu, které však přišly nazmar po jeho zatčení a věznění v koncentračním táboře. Byla vězněna i manželka PhDr. L. Kaplanová, jež v roce 1943 zemřela po útrapách koncentračního tábora v Rajsku u Osvětimi.

Starší z dětí Slavíkových byla dcera Gabriela provdaná za profesora Josefa Benharta, pozdějšího ředitele gymnasia na Smíchově. Jejich syn Gabriel, písaří se Hart, byl svého času režisérem Národního divadla. Zemřel rovněž bezdětný v roce 1961, jeho matka Gabriela Benhartová jej přežila o necelý rok.

Druhé dvě dcery lékaře Jos. A. Ryby zůstaly neprovdány, stejně jako adoptovaná Rozalie. Zatímco Anna (* 9.6.1848 a křtěná Antonie Rozalie) zemřela 7.9.1892 ve věku 44 let, dožila se prvorozená Marie (* 22.1.1847) 89 let. Žila na Smíchově jako učitelka hudby. Snad zdědila hudební nadání po svém dědovi J.J. Rybovi. Zemřela v Masarykových domovech 16.1.1936. Jejich nevlastní sestra Rozalie zemřela dne 5.10.1899.

Dr. JOSEF ARNOŠT RYBA měl vedle tří dcer jediného syna – Josefa Mikoláše, který jako vojenský lékař sloužil na různých místech bývalé rakousko-uherské monarchie, ale zůstal svobodný. Ve vojenském archivu v Praze na Invalidovně jsem měl možnost prostudovat jeho kvalifikační listy a v nich sledovat jeho služební dráhu od roku 1879 až do jeho pensionování v roce 1914.

Narodil se v Praze dne 9.6.1852, takže svého otce, zemřelého roku 1856 téměř nepoznal a jeho nejstarší sestře bylo 9 roků. Avšak matka mu umožnila vystudovat lékařskou fakultu, na níž promoval 9.3.1878. Před vstupem k vojsku působil jako externista ve Všeobecné nemocnici a pak jako voják byl jmenován garnisonním vrchním lékařem 1.5.1879. Od tohoto roku lze sledovat podrobně jeho vojenskou kariéru i místa posádek, kde sloužil.

Již od roku 1880 byl přeložen k pěšímu pluku č. 25 a následujícího roku povýšen na plukovního lékaře II. třídy. Tehdy byl s plukem již na území dnešní Jugoslávie, nyní tak těžce zkoušené, v Plevje a Travniku, od roku 1884 jako šéflékař u mysliveckého praporu č. 32 v Brčce a Bjelině a od roku 1890 je opět v Travniku a také v Povilči. Od roku 1894 působí u dělostřeleckého pluku č. 13 v Záhřebu, odkud je odvelen na chirurgickou kliniku prof. Maydla při české universitě v Praze. Po roce si odtud přinesl pochvalné uznání za pílí a zručnost a vrací se opět do Záhřebu. Ale již roku 1898 sloužil u velitelského sboru v pevnosti v Josefově, kde byl povýšen na štábního lékaře 20.4.1899. V této hodnosti působí v roce 1904 u posádkového velitelství v Tridentu a v roce 1906 jako velitel posádkové nemocnice v Krakově. Je zde od roku 1909 zdravotním šéfem a v roce 1912 tu byl jmenován generálním štábním lékařem dne 29. října.

Jako takový tu sloužil až do svého pensionování dne 23.4.1914, takže do brzy pak nato vypuknuvší světové války nezasáhl.

Dne 5.12.1918 si podává žádost o včlenění do československé armády, kam byl přijat jako vojenský pensista dekretem MNO ze dne 25.2.1919. Ve své žádosti uvádí výslovně, že jeho otec, zemřelý roku 1856, byl profesorem okultistiky na pražské universitě a jeho děd učitelem v Rožmitále a komponistou i spisovatelem, zemřelý roku 1815.

V kvalifikačních listech měl stále velmi příznivé hodnocení pro svou družnou povahu a obětavost, bezúhonnost a lékařskou, zejména chirurgickou praxi. Byl vyznamenán válečnou i pamětní jubilejní medailí a zlatým záslužným křížem s korunou z roku 1895. Byl dobrým tělocvikářem a velmi dobrým jezdcem na koni, tělesně zdatný a pevného zdraví.

Jelikož ještě v roce 1918 uvedl jako bydliště Videň, Spottelgasse No.7, předpokládal jsem, že tam také asi zemřel. Na radu v badatelně jsem se obrátil na udanou adresu Válečného archivu va Vídně se žádostí o sdělení dalších osudů Josefa Ryby, zejména data jeho úmrtí. Jaké však bylo překvapení, když jsem dostal odpověď, že zemřel dne 9.7.1929, ale v Čechách, ve Staré Ledči, která je dnes součástí města Ledče nad Sázavou. Na dotaz, adresovaný Městskému úřadu v Ledči nad Sázavou na nějaké podrobnosti jeho pobytu a úmrtí tam, jsem obdržel odpověď, že podle úmrtního zápisu (opis byl přiložen) byl lékař Josef Ryba dne 12.7.1929 zpopelněn v Praze. Jeho popel byl uložen do rodinné hrobky Slavíkových v Domašíně, stejně jako jeho sourozenců Marie, Gabriely a manželů Benhartových, kdežto sestra Anna a Rozálie byly pochovány na Olšanech. Kdybych byl tehdy znal rodopisné materiály Josefa Pecha, což se stalo až později, byl bych se v nich dočetl, že on sice jeho pobyt v Ledči i jeho bydliště v bývalém thunovském zámečku znal, ale dar'tum úmrtí nevyprávěl.

Poměrně málo je známo, že se vdova po J.J. Rybovi provdala po čtyřech letech 8.2.1819 za jeho školního pomocníka Antonína Štědrého, když vyhověla jeho nabídce, že se o její děti dobře postará, takže to byla svatba z nutnosti. Štědrý pocházel ze zámožné rodiny z Hostomic a svůj slib splnil, i když se po úmrtí Anny Rybové, která zemřela dne 22.4.1823 znovu oženil. Nerovný sňatek vdovy po J.J. Rybovi býval přijímán s jistými rozpaky – Štědrý byl víc než o 20 let mladší – ale sám nejstarší syn matce tento krok doporučoval, když poznal, že Štědrý se chce o děti dobře postarat, jak se o tom zmiňuje ve vzpomenuém už svém Deníku. V něm Dr. Josef Arnošt Ryba svého otce vděčně vzpomíná. Byl svědkem jeho starostí o rodinu i nepochopení jeho snah i zloby jeho protivníků. Vzpomíná, jak jeho otec při známé rožmitálské rebelii v roce 1810 zrazoval její účastníky a podněcovatele od nesmyslné revolty a uklidňoval horké hlavy. Z rozrušení, které při tom zažíval, se pak dlouho vzpamatovával.

Když se Josef dozvěděl o otcově smrti po několika dnech, vypravil se ihned s bratrem Vilémem domů, kde se dověděli podrobnosti o otcově sebevraždě, o tom jak byl dlouho hledán a teprve třetího dne nalezen v hustém podrostu pod vrchem Štěrbínou. V Deníku dr. Josefa Arnošta Ryby je i důležitá, poměrně obšírná zmínka o jeho bratru Vilémovi, který – ač nadaný – neměl svědomitou a skromnou povahu jako on. Po otcově tragickém skonu se místo staršího bratra uvolil převzít

rožmitálskou školu a ovšem složit předepsanou zkoušku způsobilosti; ale učil nepravidelně a velmi lehkomyšlně. Ač měl z domova prostředky k přípravě na zkoušku a její složení, vše v Praze prohrál a vrátil se bez aprobase. Nakonec přinucen okolnostmi postoupil učitelský úřad Štědrému za slušné odstupné, jež měl dostávat po částech k pokračování přerušovaných studií v Praze. Záhy si vymohl na Štědrém sumu celou, a ač bratrem napomínán, nedal na žádné domluvy, peníze opět utratil a ještě se zadlužil.

Vrátil se domů zcela bez prostředků, odešel opět z domova a dal se v Terezíně naverbovat k vojsku.

Dobře prý si tam vedl, stal se brzy kaprálem, prodělal v roce 1820 tažení do Savojska, ale v roce 1822 dne 30.7. – tehdy pětadvacetiletý – umírá ve Veroně v nemocnici San Spirito na tyfus.

Bratr jeho smrti upřímně želel, měl Viléma rád, obdivoval jeho nadání, bystrost a nápaditost, ale podivná vášnivost prý zatvrzovala jeho srdce a odhalovala divokou podstatu. Sám jeho otec měl obavy o jeho osud ještě při plzeňských studiích, kdy provedl řadu hloupých kousků, jak se o tom dr. Ryba zmiňuje a dodává: – „ale morální a fyzické utváření člověka je stejně tajemné ...”.

Na závěr bych chtěl zdůraznit, že jsem nemínil v tomto příspěvku psát o Rybově rozsáhlé činnosti spisovatelské a ještě rozsáhlejší tvorbě skladatelské, o nichž se lze dočíst v příslušné literatuře. Ale chtěl jsem v něm ukázat na různé rodové souvislosti a doplnit některá chybějící data, také soustředit pozornost na skutečnost, že rod Jakuba Jana Ryby měl ve svých řadách jedince nadané, inteligentní, pilné, houževnaté a ušlechtilé.

Z rozvětveného rodu od předků z Klatov a pak z Nepomuku se odvíjejí rodiny, jejichž potomci dosáhli uplatnění ve veřejném životě, ve vědě i v umění, celá řada dosáhla akademických hodností. Sama osobnost J.J. Ryby, jenž v mnoha směrech předběhl svou dobu, je toho nejlepším důkazem.

Ing. Ivan Hoyer
Sídliště 636
262 42 Rožmitál pod Třemšínem

Schema rodu JAKUBA JANA RYBY

JAN RYBA ∞ Ludmila
 V roce 1628 měl chalupu na Loubském předměstí - † cca 1649
 |
 JAN RYBA ∞ Zuzana
 * cca 1632, † 1692, měl chalupu na Klášterském předměstí
 |
 VÁCLAV RYBA ∞ Anna
 Kloboučník, * cca 1655, † 1730. Po roce 1691 přesídlil do Nepomuku. Z 9 dětí 3 narozeni v Klatovech
 |
 JAN PETR RYBA ∞ cca 1709 1) Kateřina z Lešetického dvora
 * 9.5.1678 v Klatovech, † 1758 v Nepomuku (kloboučník v Nepomuku) Se dvěma manželkami údajně 12 dětí. Z matriky zjištěno 7 dětí.
 2) Barbora

Josef *5.3.1710	Jan *25.5.1712	Daniel *5.7.1715	__?__	Kateřina *17.2.1728	Jakub Jan * 23. 7.1732 Nepomuk † 8.10.1792 Nepomuk ∞15.11.1763 Přeštice Rozalie Karníková * 3. 9.1738 † 25. 1.1786 2) * ∞24.11.1788 Rozalie Ticháčková	Vojtěch * 25.3.1730	František, kloboučník * 9.4.1737 ∞ 28.10.1764 - Josefa Vaničková Děti: František Bernard * 20. 8. 1765 Jan Napomuk * 9.10. 1766 Ludmila * 14. 9. 1768 Václav * 13. 9. 1770 Kateřina Alžběta * 16.11. 1772 Josefa Eleonora * 21. 2. 1775 Marie Magdalena * 12. 6. 1777 Magdalena Marie * 8. 6. 1779 Marie Anna * 14. 8. 1781 Jan N. D. * 12.11. 1788
--------------------	-------------------	---------------------	-------	------------------------	--	------------------------	---

Jan Václav * 11.10.1764 † jako dítě Přeštice	Jakub Šimon Jan učitel a hudební skladatel * 26.10.1765 Přeštice † 8. 4.1815 Rožmitál ∞26. 7.1790 Třebsko Anna Láglerová * 1772 ? † 22. 4.1823 Rožmitál	Václav Vojtěch kuchař u Lva Thuna, arcibiskupa * 19. 4.1768 Přeštice † 1830 Praha ∞Kateřina Frolíková * 1785 Oselce † 1.12.1636 Praha	Anna Marie Josefa * 13. 3.1771 Přeštice † 30. 8.1848 Nehvizdy ∞24. 2.1794 Drahoňův Újezd František Pech, učitel * 31. 1.1767 Hrádek u Míroš. † 1. 7.1830 Mýto	Jan Nepomuk * 13. 5.1774 Nepomuk † jako dítě	František Daniel * 30. 9.1777 Nepomuk † ? učil se kuchařem
--	--	---	---	--	---

Amalie * 1811 † 20.10.1884 svobodná	Marie * 1816 ∞Fr. Janovský	František farář * 2.3.1797 † 20.8.1874	Ant. Kajetán lékař * 6.8.1800 † 7.8.1847	Marie Karolina * 28.9.1802	Karolina * 4.11.1804 † 30.6.1898	Josefa * 6. 4.1808 † 23.7.1888	Emanuel * 28.11.1810 † 1. 5.1882
--	----------------------------------	---	---	-------------------------------	--	--------------------------------------	--

AMROŽ Jakub * 7.12.1791 † 6. 4.1796	JAKUB Josef * 23. 6.1793 † 15. 2.1795	JOSEF Jakub Jan Arnošt * 21. 3.1795 † 1. 3.1856 ∞ 4. 9.1844 vd. Rozalie Zumberská (roz. Veselá) * 23.12.1813 † 12. 4.1883	VILÉM Josef Alex. Prosper * 16. 3.1797 † 30. 7.1822 Verona	TEREZIE Kateřina Anna * 20.11.1798 † 28.10.1799	VÁCLAV Jakub Prosper * 29. 2.1800 † 24. 2.1863 ∞ 10.11.1839 Ter. Zimmerová * 1806 † 20.3.1848 bezdětní	ANNA Terezie * 28. 3.1802 † 11. 8.1803	FILIPINA Terezie Anna * 31.10.1803 † 13.12.1860 N. Rychnov ∞Frant. Burda * 1792 † 28.10.1876	MARIE Rozalie Januar * 3. 9.1805 ? ∞9.6.1829 Pavel Schwing * 1810 † 18.1.1850	FRANTIŠEK Jakub * 21.10.1807 † 21.10.1807	KLEMENTINA Anna * 26. 8.1808 † ? ∞4.11.1834 Matěj Schwing	JAKUB Jan Filip * 21. 9.1810 ?	ANNA * † 1. 7.1813 mrtvě narozená
--	--	--	---	---	---	---	--	--	--	--	---	---

Josefa * 31.5.1842 † 4.2.1857	František * 11.4.1844 † 2.3.1845	Eleonora * 1.11.1835 ∞Paul sedlář	Amalie * 10.12.1838	Klementina * 9.10.1840 ∞Pelikán lesní	Aloisie * 21.11.1843
-------------------------------------	--	--	------------------------	--	-------------------------

Marie * 22. 1.1847 † 16. 1.1936 svobodná	Anna * 9. 6.1848 † 7. 9.1892 svobodná	Gabriela * 22.12.1850 † 3.12.1927 ∞ F.A. Slavík	Josef * 6.6.1852 † 9.7.1929 svobodný	Vilém * 4. 6.1830	Klementina * 12. 5.1831 ∞ Josef Pánek	Václav * 3.2.1832 † 22.7.1862	Marie Johana * 16.11.1834 † 28. 7.1928 ∞ Ed. Kohl Münzer	Antonín * 12.10.1836	František * 16.12.1837	Josef * 21.10.1839	Karel * 18. 7.1846 † 16. 1.1908	Josefa * 28.3.1847 † 5.4.1847
---	--	--	---	----------------------	---	-------------------------------------	---	-------------------------	---------------------------	-----------------------	---------------------------------------	-------------------------------------

PRAMENY:

Dr. Jan Němeček: Jakub Jan Ryba, život a dílo. Praha SHV 1963.

F.A. Slavík: Život a působení Jakuba Jana Ryby, bývalého učitele rožmitálského a měšťana plzeňského, skladatele hudebního a spisovatele. Praha, Fr.A. Urbánek 1888.

F.A. Slavík: Rožmitál pod Třemšínem a jeho okolí, II. vyd. 1930.

SOA Praha 2 – Horská, matriky NOZ farností:
Starý Rožmitál, Odolena Voda, Vojkov, Votice.

SOA Plzeň – Sedláčkova ul., matriky NOZ farností:
Klatovy, Přeštice, Nepomuk.

SOA Třeboň – zámek, matriky NOZ farností Nový Rychnov.

Vojenský archiv v Praze Invalidovně:
Kvalifikační listy rakousko-uherského důstojnického sboru.

SÚA Praha 1 – Karmelitská: Sběrka pražských policejních přihlášek.

AMP Praha 1 – Husova: Sběrka pražských policejních přihlášek.

LITERATURA

Hofmeister R.R.: Uštváný génius Jakub Jan Ryba. Rožmitál pod Třemšínem. Spolek rodáků. Praha 1934.

Janáčková Irena: Jakub Jan Ryba o svém hudebním životě. Praha. Edition 1946.

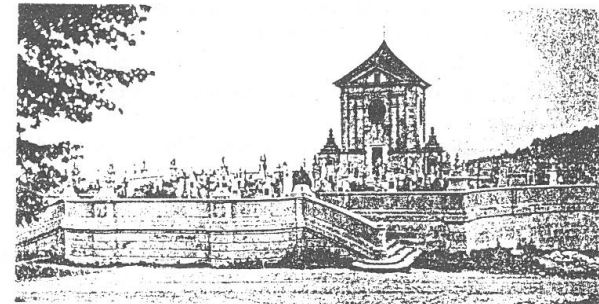
Matoušek Václav: Životopis Jakuba Jana Ryby. G 65 noviny ze světa hudby a zvuku. Praha 1965, č. 6–8.

Němeček Jan: Školní deníky Jakuba Jana Ryby. Překlad z německého originálu s poznámkami. Pedagogické prameny. Praha. SPN 1957.

Spěváček Václav: Jakub Jan Ryba, vychovatel našeho lidu. Praha. SPN 1984.

Z rodinné kroniky mlynářů Ottů

Ing. Otakar Vinař

Otec mé matky pocházel z mlynářské rodiny žijící v minulém století na horním toku říčky Litavy, která pramení pod Chřibí, teče přes Bučovice, dále pak přes slavkovské bojiště a pod jménem Cezava se pod Brnem vlévá do Svatky.¹

Ve středověku ovládal okolní krajinu hrad Střílky, z něhož zbyly nevelké zříceniny nad stejnojmenným městečkem s proslulým barokním hřbitovem z let 1730–1743 s bohatou sochařskou výzdobou a kaplí – snad podle plánů G. Santiniho. V těsném sousedství Střílek leží vesnička Zástřizly, z níž pocházel kdysi mocný rod pánů ze Zástřizel erbu stříbrné lilie v červeném poli.

Zdejší mírně zvlněná a úrodná krajina prostírající se mezi půvabnými Chřibí s rozsáhlými lesy² a nižšími, ale rovněž lesnatými Litenčickými vrchy, je krajinou poklidnou. V minulosti však zde lidé příliš klidu neužili. Až do 18. století trpěli jako celá jihovýchodní Morava nájezdy z Uher. Za válek krále Jiřího s uherským králem Matyášem zanikla osada Strabyšov, kterou dosud připomíná název lesa s nevelkými rozvalinami zarostlými lesem. Po třicetileté válce byla řada vesnic z poloviny pustá. Při vpádu Uhrů za Bethlena Gabora v roce 1663 byla vypálena ves Lísky s 26 usedlostmi, tvrzí, dvorem a kostelem. V roce 1709 uherští povstalci vypálili Lísky znovu. Také v sousedním Chvalnově zbylo po nájezdech jen málo lidí. Lísky byly v 18. století obnoveny, kostel však zanikl.

V 15. století získal na Moravě značný majetek, včetně kdysi královského hradu Buchlova, bývalý husitský hejtman Svojsze ze Zahrádky. Památkou na něho zůstal velký rybník nazvaný po něm Svojsšina. Asi koncem 18. století byl zrušen, neboť je zakreslen ještě na mapě v roce 1787, v roce 1827 zbyly po něm jen hráze a malý rybník u mlýna. Původní název rybníka se zachoval dodnes v názvu samoty Svolšina, kde býval statek s mlýnem.

¹ Památkou na bitvu u Slavkova jsou v kraji se vyskytující cizí (někdy zkomolená) jména po vojácích, kteří zde uvázli po bitvě u Slavkova. Například v Kožušicích byl učitel španělského jména Diaz a po Ottech byl mlynářem v Kožušicích Piro.

² V Chřibech se na konci 1. světové války ukrývali zběhové – říkalo se jim zelený kádr – měl snad víc než tisíc mužů, většinou ozbrojených. Rakousko už nemělo sílu proti nim zasáhnout a tak tam žili v klidu a chodili dokonce do okolních vesnic, odkud mnoho z nich pocházelo. Živil se zvěří, v lesích byla kromě jiné zvěře stáda jelenů a divočáků a zásobovali se v okolních vesnicích.

Na horním toku Litavy a jejich přítocích byla řada mlýnů. O některých jsou zprávy z 15. a někde i ze 14. století. Kromě vodních mlýnů byly zde i větrné mlýny, lidově zvané větráky, neboť na střední a východní Moravě byly příhodné povětrnostní podmínky.³ Ještě po první světové válce byl řadu let v provozu ve Chvalnově dřevěný neboli „berani“ větrný mlýn, který se celý natáčel podle větru, a v blízkých Kunkovicích zděný neboli holandský větrný mlýn, kde se otáčela střecha s lopatkami. Zděný větrný mlýn ve Střílkách byl v té době již přeměněn na bydlení.

V roce 1806 prapraděd mé matky Ferdinand Otto koupil svobodný mlýn v Malinkách, to jest osvobozený od platů vrchnosti a robot – byl to čtvrtý mlýn na Litavě. Kde se Ferdinand narodil, nevím. Podle matričního zápisu o jeho sňatku v roce 1785 ve Ptení u Prostějova mu bylo 35 let, takže se narodil asi v roce 1750. Jako svobodný mládenec si bral vdovu Milerovou. Za svědka mu byl jeho bratr Karel Otto, prostějovský měšťan, druhým svědkem byl mlynář ze Ptení, v jehož mlýně zřejmě pracoval. Podle zápisu o sňatku Karla Otty v Prostějově v roce 1782 byl jeho otcem Karel Otto z Třebové. Pravděpodobně z Moravské, která je blíže Prostějovu.

V rodině se tradovalo, že Ferdinand měl 15 bratrů. Není to zcela vyloučeno, neboť Ottové měli i v dalších generacích převážně syny. Ferdinandův syn Dominik měl z 11 dětí 9 synů a jeho vnuk, také Dominik, měl z 8 dětí 5 synů. Z Ferdinandových bratrů je však znám jen zmíněný Karel. Není divu, že se Ferdinand ženil teprve v 35 letech; jestliže byl bohatý na bratry, s penězy tomu bylo zřejmě naopak. A asi to není ani náhoda, že si bral vdovu – možná, že nebyla docela bez majetku. Ferdinand ve Ptení dlouho nepobyl, neboť již v roce 1788 se mu narodil ve mlýně Pančocha u Morkovic na Vyškovsku, který měl v nájmu, jeho jediný syn Dominik. Když někdy před rokem 1803 ovdověl, oženil se se ženou ze vsi nedaleko Střílek a koupil zmíněný mlýn v Malinkách. Možná, že mu ke koupi napomohl druhý sňatek.

Zápis o Ferdinandově úmrtí se v matrice nenašel, matrika Malinek je totiž neúplná. Podle zápisu v ručně psané modlitební knížce z roku 1801, kam se na poslední prázdné listy zaznamenávalo narození a úmrtí členů rodiny, zemřel 26. června 1816. Dožil se tedy asi 66 let.

Po otcově smrti převzal malinský mlýn jeho syn Dominik, který v roce 1842 jako manžel dcery kožušického mlynáře získal svobodný mlýn v Kožušicích.⁴ Na mlýně v Malinkách pak krátce hospodařil jeho nejstarší syn František, můj praděd. Zemřel však již v roce 1847 v 29 letech, načež jeho otec Dominik malinský mlýn prodal. Co se stalo s mojí prabábou, nevím. Byla mladá a nejspíš se znovu provdala. Proto asi Františkovy sirotky vychovávali „stařečci“ (prarodiče) v kožušickém mlýně. Můj děd Josef se vyučil mlynářem a s bratrem stolařem jezdili jako sekerníci po mlýnech a opravovali a stavěli mlýnská kola a mlýnská zařízení.

³ Když vzrůstal počet obyvatelstva a vodní mlýny někde nestačily krýt potřebu, stavěly se ve větším počtu v 18. a 19. století větrné mlýny, zejména na Moravě a ve Slezsku, kde bylo napačítáno téměř 700 lokalit, kde někdy stával větrný mlýn. V Čechách jich bylo daleko méně (asi 200 lokalit). Větrné mlýny mlely laciněji ale horší mouku. Rozvoj moderních mlýnů znamenal konec větráků.

⁴ Kožušický mlýn byl svobodný od roku 1760, kdy byly vymazány dávky vrchnosti a roboty; platil se jen desátek farářů ve Střílkách a příspěvek na učitele. Mlýn měl tehdy jen 1 světnici a komoru.

Děd si později najal mlýn ve Šlapanicích u Brna, zemřel však ve 42 letech a i on zanechal po sobě nezletilé děti. Jeden jeho syn se sice vyučil mlynářem, nikdy však potom v mlynářství nepracoval.

Mezi mlynáři bývali často složité příbuzenské svazky, neboť mlynáři se zřejmě nejraději ženili s dcerami mlynářů nebo vdovami po mlynářích – často to bývala cesta, jak získat vlastní mlýn.

Jako příklad složitosti příbuzenských vztahů mezi mlynáři uvádím majitele kožušického mlýna v 1. polovině 18. století:

Karel Běhálek	1787–1800
Jan Stěnička	1800–1804
Josef Běhálek, syn Karla Běhála a manžel vdovy po Janu Stěničkovi	1800–1842
Dominik Otto, manžel dcery Jana Stěničky (současně nevlastní dcery Josefa Běhála)	1842–1856

K dalšímu zkomplikování příbuzenských vztahů mezi mlynáři na horní Litavě přispěly tři sňatky mezi rodinami kožušického mlynáře a mlynáře na sousedním svolšinském mlýně. Když v roce 1850 zemřel svolšinský mlynář, zůstal po něm nezletilý, devatenáctiletý dědic mlýna a čtyři nezaopatřené dcery. Jak bývalo zvykem, poručníkem byl ustanoven mlynář. Byl to mlynář ze vzdálenějších Koryčan, kterému byli nápomocni okolní mlynáři, zejména sousední mlynář Dominik Otto.⁵ Byl to zkušený mlynář, byl vážený a poměrně vzdělaný. Osudy Svolšiny vzal prakticky do svých rukou. Jak vyplývá z dopisů a vzpomínek z té doby, Ottové a Šťastní žili tehdy jako jedna rodina. Dědice Svolšiny poslal do Vídně, aby se naučil německy a získal širší rozhled a Svolšinu najal na dva roky, to jest do doby, než dědic dosáhne dospělosti, pro svého syna Dominika, který se krátce nato oženil s nejstarší dcerou svolšinského mlynáře. Když bylo Václavu Šťastnému 26 let oženil se s Amálií, dcerou Dominika Otty, kterou její otec poslal na Svolšinu, aby tam svobodnému mlynáři hospodařila. Amalie porodila dceru, která však zemřela a asi za rok nato zemřela i Amalie. Na Svolšinu šla pak hospodařit její mladší sestra Marianna. Mladí lidé se po čase chtěli vzít. Protože Marianna byla Václavovou švagrovou, museli žádat o církevní dispens, což trvalo 4 roky.

Dominik Otto byl zřejmě dobrý hospodář a energický, ale asi příliš autoritativně zasahoval do života svých dětí. Bylo také dost neobvyklé, že na kožušickém mlýně hospodařil téměř do 70 let, ačkoli měl ženatého syna, kterému bylo dost přes třicet let. Ještě podivnější bylo, že když v roce 1857 odešel na odpočinek, nepředal mlýn tomuto synovi nýbrž osmnáctiletému Ferdinandovi. Ten však nehospodařil ani dva roky, neboť se nešťastnou náhodou zastřelil. Teprve potom se ujal mlýna 35 letý Dominik mladší. Hospodařil téměř 30 let. Mlýn předal svému synu Karlovi, který jej však po několika letech prodal a koupil větší mlýn v Kunovicích u Uh. Hradiště.

⁵ Příbuzenské vztahy byly ještě složitější, než uvádím. Někdy je obtížné se v nich vyznat. Mlynáři byli zpřízněni v širokém okolí. Tak jedna sestra svolšinského mlynáře byla provdána za Dominika Otty, druhá sestra měla mlynáře v blízkých Brankovicích, to je na dalším mlýně na Litavě. Žena mého praděda byla dcerou mlynáře z Vícemilic u Bučovic, tedy také na Litavě. S koryčanskými mlynáři byli spřízněni jak Šťastní tak Ottové. Nebyla proto náhoda, že poručníkem Václava Šťastného byl koryčanský mlynář.

Dominik Otto měl sice 9 synů, pět však zemřelo v dětském věku (jeden se utopil v 9 letech, dva zemřeli předčasně – můj praděd ve 29 a Ferdinand v 19 letech. Josef, který studoval, byl finančním radou v Záhřebu (Chorvatsko) – oženil se s Francouzskou a jeho rodina žila po 1. světové válce v Jugoslávii. Jedině Karel udržel mlynářskou tradici Ottů. Jeden jeho syn převzal mlýn v Kunovicích a druhý syn byl mlynářem v Drslavicích u Uherského Brodu.

Ottové měli zřejmě geny dlouhověkosti (i když asi bez vlivu nebyla ani životospráva) o tom svědčí tento přehled:

generace		zemřel	ve věku let
1.	Ferdinand Otto	1816	66
2.	jeho syn Dominik starší	1866	78
3.	jeho syn Dominik mladší	1896	74
4.	jeho syn Karel	1939	89
	děti Marianny, dcery Dominika Otty staršího	1940–1956	75, 82, 86, 89, 91
5.	Josef, syn Karla Otty	1963	kolem 80
	František syn Karla Otty	1972	75
	vnuci Marianny	1940–1989	84, 88, 94, 94

Znal jsem všechny potomky Marianny, dcery Dominika Otty, nikdo z nich nebyl obézní a všichni žili velmi střídmě.

Jméno Ottů nepřežilo na Střilecku rok 1900. Mizi se čtvrtou generací a pokračuje ve 4. a 5. generaci mlynářů na Moravském Slovácku. Dvacáté století se v tomto kraji dožili však potomci Marianny, dcery Dominika Otty staršího, která se provdala za svolšínského mlynáře Václava Šťastného.

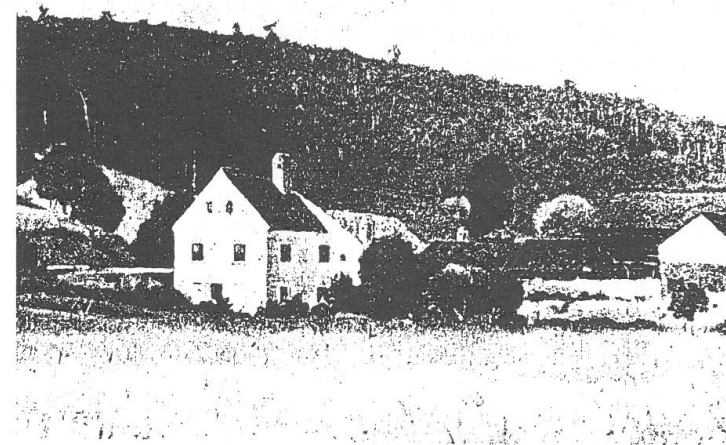
Václav Šťastný byl dobrý a podnikavý hospodář. Svolšinu všestranně zvelebil. Přestavěl obytnou budovu i hospodářství. Kolem cest, na mezích a hrázích vysázel z vlastní školky na 600 stromů, zejména švestek a jabloní ale také třešně, hrušky, slívy a jiné ovocné stromy. Postavil sušárnu ovoce a palírnu slivovice. V úrodných letech se sklízelo až 100 q jen jablek. Včely dávaly pravidelně několik centů medu. Pěstovaly se také moruše s úmyslem chovat bource – k tomu sice nedošlo – moruše se sladkými plody však zůstaly.

Malé vodní mlýny nemohly koncem minulého století soutěžit s většími a moderními mlýny. V důsledku růstu produktivity klesly ceny za semletí 1 q pšenice ze 14,35 zlatých v roce 1873 na 7,5 zlatých v roce 1894. V roce 1873 se na Svolšíně utržilo za mletí 631 zlatých, o 20 let později jen 66 zlatých. Situace svolšínského mlýna ležícího stranou silnice u cesty, při dešti špatně sjízdné, se ještě zhoršila, když Dominik Otto, švagr svolšínského mlynáře, mlýn, ležící u silnice vedoucí k nádraží, přestavěl na parní pohon. Svolšínští mlýn proto zrušili (ponechali pro vlastní potřebu jen šrotovnik) a na přelomu století zřídili pilu, kterou po válce rozšířili a kromě vodní síly využili i parní pohon.

Jak se žilo v Kožušicích a na Svolšíně ještě v druhé polovině minulého století líčí ve svých vzpomínkách svolšínská teta.

Václav Šťastný - kresba Jaroslava Krále

Jaroslav Král – obraz Svolšiny

Vypráví, že se tehdy chovalo hodně ovcí. Na sousedním litenčickém panství mívají na 300 ovcí a také na Svolšíně bývalo na 20 ovcí. Na potoce u Svolšiny bylo pod lipami prádlo ovcí. Ovce se praly zpravidla v červenci. Někdy se tam i stříhaly. Bývala to velká událost, scházelo se při tom mnoho lidí.

V okolí se pěstovalo ještě konopí a len. Konopí se ve snopcích 4–6 neděl máčelo ve vydlážděné nádrži v potoce – zatíženo prkny a kameny. Pak se sušilo. Usušené se mědilo na trdlících a po vyčištění se vázalo do věnců či kocourů.

V každé domácnosti se předlo. Ženy po večeri přinesly kolovraty a přeslice a předlo se asi do 9 hodin. Nitě se navijely na motovidlo a vázaly se po 2 nitích do předýnek. 60 předýnek byl loket. Pak se posílaly bilit do Bilska ve Slezsku. Ve Střílkách v Kožušicích tkalci tkali lněné plátno, které se napínalo na kůly a sušilo u rybníka. Hotové plátno se navijelo na hůlky. Šily se z něj košile – nové byly hrubé, praním však změkly.

Na vesnici se tehdy svítilo olejem v kaháncích s kulatým knotem a úzkým cylindrem. Petrolejem se svítilo jen kožušickém a svojšickém mlýně. Olej se lisoval ze lněného, konopného a slunečnicového semene v olejň v kožušickém mlýně.⁶ Byly to dvě silné asi 3 m dlouhé klády, mezi něž se zavěsily pytlíky s horkým praženým semenem, které se pražilo na cihelných sporácích. Pod pytlíky se postavila korýtka na olej. Při otáčení dřevěným kolem se klády přibližovaly a lisovaly olej, který stékal do korýtek. Mladí lidé chodili rádi do kožušické olejny – bývalo tam veselo.

V Kožušicích byly také dvě kolomazné pece. Kolomazník v zimě vykopával borové pařezy a smolné kořeny, které rozštípal na třísky a narovnal do pece. Pec byla kulatá a měla komín. Po obou stranách vchodu byly otvory, kterými vytékala kolomaz. Jiné mazadlo na vozy nebylo.

Svolšina byla samota vzdálená sice jen několik minut od silnice vedoucí do městečka Střílek, přesto to byl ještě v tomto století do jisté míry svět sám pro sebe. Ležela u lesa, kde rostla spousta hřibů a kde bylo, stejně jako na polích, mnoho zvěře, zejména zajíců, bažantů, koroptví a divokých králíků.

Bylo to někdy v roce 1929 nebo 1930, kdy dva muži, kteří přijeli autem z Brna, nasbírali za den metrický cent hřibů. Tenkrát se houby nehledaly, nýbrž skutečně sbíraly.

Svolšínští měli právo střílet na svých pozemcích a tak kdo přijel a měl chuť, vzal si pušku a šel do polí nebo na čekanou. Pokud byla doba hájení, šlo se na čekanou alespoň na divoké králíky, kteří byli pokládáni za škodnou. Na zbrojní lístky se tehdy nehledělo.

Zvláštní atmosféru Svolšiny vytvářely obrazy, zejména známého brněnského malíře Jaroslava Krále, vnuka Václava Šťastného.⁷

Kdo jednou zavítal na Svolšinu, podlehl jejím kouzlům a rád se tam vracel.

⁶ U mlýnů bývala často další zařízení využívající vodní síly, jako pily, valchy, stoupy na kroupy nebo drčení třísla, olejny, brusy a podobně.

⁷ Na svolšíně byly také obrazy malíře Stěničky, příbuzného mlýnáře Stěničky, jehož dcera se provdala za Dominika Ottu staršího. Stěnička někdy začátkem šedesátých let pobýval delší dobu na Svolšíně, kde maloval rodinné portréty, například Dominika Ottu staršího. Některé jeho portréty mají být v Moravské galerii.

Avšak i do tohoto idylického koutu zasáhla druhá světová válka. To hospodařil na Svolšíně vnuk Václava Šťastného a Marianny Ottové (bratr Jaroslava Krále), známý svými pokrokovými názory. Byl zatčen a obžalován, že pomáhal lidem při útěku z Protektorátu. Soud v Olomouci ho osvobodil, nebezpečí však nepominulo.

V okolí Střílek se za války skrývala řada lidí před prací v Říši (tehdy se stavěla silnice přes Chřiby do Uherského Hradiště) i před gestapem. Mnoho lidí bylo zatčeno, když se někdo v hospodě neopatrně zmínil o odbojové skupině. V létě roku 1943 přijelo v noci gestapo na Svolšinu. Přijet nepozorovaně nebylo možno – tím méně v noci. Hospodař měl tedy trochu času ukryt se v bývalé mlýnici, kde byla dílna a hoblovačka s hromadou hoblovaček. V té se mu podařilo skrýt, takže gestapo nenašlo. Objevilo však loveckou pušku a obvinilo ho z nedovoleného držení zbraně. Když nenašli hospodaře, odvezli jeho ženu s malou dcerkou. Tu asi po týdně propustili; žena byla nejprve uvězněna v Brně a pak v ženském táboře ve Svatobořicích u Kyjova. Na Svolšinu dosadili Němci správce.

František Král se pak skrýval v okolí spolu s četnickým kapitánem. Měnili úkryty a později, řídicí se heslem, že pod svícem bývá tma, někdy se dokonce skrývali na Svolšíně. Z pokojíku, kde přespávali, si udělali a zamaskovali tajný východ do lednice pod mlýnem. Osvědčilo se to, když Gestapo přijelo znovu – právě když byli na Svolšíně. Včas se skryli, ve spěchu však nechali na stole revolver. Když se kapitán pro něj vrátil, gestapák otevřel dveře, kapitána neobjevil – stál totiž za dveřmi.

Na konci války se boje přenesly až na Svolšinu, odkud německé baterie odstřelovaly armádu postupující na Koryčany. Válka skončila pro Svolšinu 1. května, kdy přišla setnina Rumunů, v níž byl i jeden Čech.

Hospodař i jeho žena se vrátili na Svolšinu, konce války se však nedočkal Jaroslav Král, který byl zatčen v roce 1941 a v roce 1942 zahynul v Osvětimi.⁸

Jaroslav Král – (Vlastní karikatura)

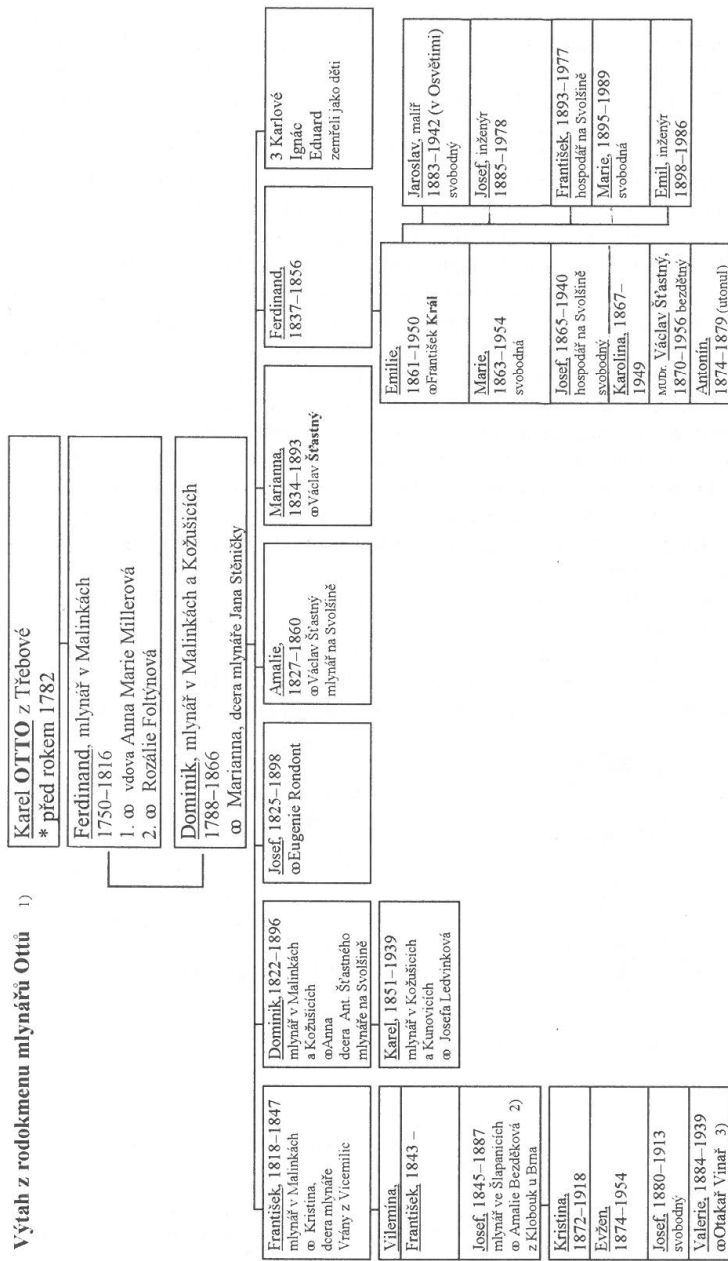
Článek se opírá z velké části o rukopis „Kroniky Svolšiny“, kterou vypracoval v posledních letech svého života Ing. Josef Král, bratr malíře Jaroslava Krále. Zemřel náhle na Štědrý den roku 1978 ve věku téměř 94 let. Do posledního dne si zachoval podivuhodnou duševní energii a dobrý fyzický stav.

Příloha:
Výtah z rodokmenu Ottů

Ing. Otakar Vinař Jeremenkova 66, 147 00 Praha 4 – Braník

⁸ Po roce 1945 bylo uspořádáno asi 12 výstav obrazů Jaroslava Krále, převážně v Praze a Brně, první byla výstava SVÚ Mánes v Praze v roce 1946. O díle Jaroslava Krále vydalo nakladatelství výtvarných umělců v roce 1962 knihu Alberta Kutala a v roce 1990 Odeon knihu Jiřího Hlusičky.

Výtah z rodokmenu mlynářů Otů 1)

Poznámky:

- 1) Heraldika a Genealogie 1985/1: Vodní mlýny a mlynář
- 2) Listy genealogické a heraldické 1991/3–4: Klobouky a rod Bezděčků
- 3) Heraldika a genealogie 1987/1: K původu příjmení na příkladu Vlnářů

Informační list Genealogických a heraldických listů 1994/4, str. 2

Český historik a genealog PhDr. Jaroslav Honc

Dne 10.12.1995 vzpomeneme životního jubilea bývalého předsedy GHSP, redaktora GH listů a čestného člena GHSP dr. Jaroslava Honce. Při této příležitosti otiskujeme články z pera jeho kolegů a přátel a bibliografii jeho prací.

Do dalších let přejeme pevně zdraví a mnoho badatelských úspěchů.

Redakce GH listů

Jaroslao Honc septuagenario ad honorem

Doc.Dr. Rostislav Nový, CSc.

Jen těžko lze uvěřit, že stále vědecky aktivní kolega Dr. Jaroslav Honc bude 10. prosince letošního roku slavit své sedmdesáté narozeniny (* 10.12.1925 ve Stěžerách u Hradce Králové). Je to snad dáno rázem kraje, odkud pochází a snad i předávaným genetickým kódem generací selských předků, které v jisté míře podmiňovaly jubilantovu aktivitu a invenci. Asi pod vlivem nepředvídaných a nepředvídatelných válečných událostí let 1939 – 1945 vystoupil mladý Jaroslav na hradeckou reálku, která svou učební orientací nepochybně slibovala větší možnosti praktického uplatnění po

absolutoriu. Zcela spontánně se rodičího historika však v sobě zapírat nemohl, neboť všechna směřování jeho mladých let jej vedla hlubšímu poznávání minulosti. Proto se již za středoškolských studií seznamoval s farními matrikami jako hlavními zdroji rodopisného bádání, navštěvoval tehdejší královehradecký městský archiv i zámecký archiv v Hrádku u Nechanic. To vše pak – ještě na střední škole – vyústilo naprosto přirozeně v iniciativu ke zřízení hradecké pobočky genealogické společnosti.

Druhá světová válka však odsouvala uskutečnění tužeb mnoha absolventů středních škol. Tak i mladý Jaroslav nastoupil po maturitě v roce 1944 službu u ČSD jako dopravní elév na trati Hradec Králové – Rychnov nad Kněžnou. V zápětí po skončení války začal cílevědomě uskutečňovat svůj sen. Nejprve složil na hradeckém gymnasiu doplňující zkoušku z latiny a ještě v letním semestru roku 1945 se zapsal na filosofickou fakultu Karlovy university s jasným záměrem studovat historii.

O promyšleném konceptu sebevzdělání svědčí také to, že souběžně frekventoval přednášky na Vysoké škole zemědělské, zejména čtení Dr. Václava Černého o dějinách zemědělství. Duchovědnou dimenzi pak plnily přednášky profesorů F.M. Bartoše a R. Řičana, které si zapisoval na Evangelické bohoslovecké fakultě. Ze všech těchto zdrojů se Honcova historická orientace mnohostranně prohlubovala a vytvářela předpoklady k vyváženému pohledu na dějiny.

V průběhu studia na filosofické fakultě si J. Honc rozšířil kvalifikaci studiem dvouleté archivní školy a získal tak aprobaci pro archivní službu. Na fakultě v seminářích prof. V. Vojtíška a prof. V. Chaloupeckého se mu dostalo solidního pramenovědného a historického školení, které přineslo první plody nejprve ve státní práci o urbáři panství Pardubice a Kunětická Hora a jeho datování a potom – v rozšířené verzi – v práci disertační.

Již v březnu 1948 nastoupil J. Honc jako kopista do Státního archivu zemědělského a o tři roky později (1951) se stal posléze jeho stálým zaměstnancem. Když byl v roce 1956 zemědělský archiv spojen jako oddělení s Ústředním archivem ministerstva vnitra a vznikl Státní ústřední archiv, zůstal Dr. Honc odborným pracovníkem zemědělsko-lesnického oddělení až do roku 1979. Je třeba poznamenat, že od roku 1967 toto oddělení také řídil.

Práce v tak specializovaném archivu udávala pochopitelně směr i jeho odborné práci badatelské. O to radostnější, že odpovídala i jeho zájmům už ze středoškolských dob. V letech 1952 až 1959 publikoval řadu studií se zemědělsko-lesnickou tematikou a postupně svůj badatelský zájem rozšiřoval o problematiku archivní metodiky (Struktura a nové pořádání rodinných archivů ve státních archivech, 1960), od roku 1962 pak o dějiny cen a mezd. V těchto souvislostech je třeba zmínit podnětné a badatelsky závažné práce o pohybu tržních cen žita v Karlových Varech 1601–1627 z roku 1966, dále rozměrnou práci o hospodářských záznamech lounského „podnikatele“ Jana Zákostelského z let 1553–1574, publikovanou v roce 1968, jakož i studii o roční spotřebě žita, chleba a jiných potravin v letech 1452–1845 z roku 1971. Od roku 1969 se Honcův badatelský radius takřka zákonitě zvětšil o oblast historické demografie a kvantitativní genealogie. Vpravdě zakladatelským počinem se v metodologickém ohledu stala rozprava o populačním vývoji šesti generací 125 českých panských rodů v rozpětí let 1502–1794 (1969) a studie o rekonstrukci rodin a populačním vývoji farnosti Rudolfov u Českých Budějovic v letech 1658–1737 (1971). Jejich význam totiž spočíval v nosném pokusu o překlenutí distance mezi mikro- a makrohistorií. Použitelnost této metody i v oblasti dějin cen a mezd prokázala v roce 1976 publikovaná rozprava o objemu výroby, mzdách a výtěžcích osob činných v kutnohorské mincovně v letech 1516–1544, kde byla doložena závislost všech uvedených ukazatelů.

Když se v roce 1974 stal J. Honc předsedou Genealogicko-heraldické společnosti, posouvalo se těžiště jeho badatelské práce více k problematice genealogické, již pak zůstal věren na svém novém působišti v archivu Generálního ředitelství pečáren a mlýnů a zůstává ji věren i po odchodu do důchodu v roce 1989 dodnes.

Aktuálním dokladem Jaroslavovy neutuchající pracovitosti a duševní čilosti je ostatně téměř 150 stran příspěvků ve sborníku „Kapitoly z dějin Řičan“, který vyjde letos. Závěrem jubilejního biogramu mohu mladému sedmdesátníku přát „ad multos annos“.

Doc. Dr. Rostislav Nový, CSc.
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
katedra pomocných věd historických a archivního studia
nám. Jana Palacha 2, 110 00 Praha 1

Bibliografie z prací Dr. Jaroslava Honce

1. Bída vesnického lidu 1770–1775. Aktuality ze zemědělských archivů I. 1952, s. 49–55.
2. Srážky a sklizeň 1928–1930. Aktuality ze zemědělských archivů I. 1952, s. 91–92.
3. Vznik poplužního dvora r. 1595. Aktuality ze zemědělských archivů I. 1952, 80–81.
4. Zalesňování na panství toloskovském v r. 1805. Aktuality ze zemědělských archivů I. 1952, s. 124–133.
5. Spotřeba chlebového obilí, rušení a rojonisace mlýnů na rožmberských panstvích v roce 1590. Vědecké práce ČSAZV z dějin zemědělství a lesnictví 1959, s. 147–168.
6. Struktura a nové uspořádání rodinných archivů ve státních archivech. Komise pro metodické otázky fondů zemědělsko-lesnických oddělení, Praha 1960, 49 s.
7. Státní archiv v Opavě: Průvodce po archivních fondech sv. 2. Archivní časopis, 10, 1960, s. 114–116 (recenze).
8. Ceny domů na Staroměstském náměstí v Praze v letech 1434–1618. Materiály č. 3. Pracovní skupina pro dějiny cen a mezd, 1962, s. 11–16.
9. Jest splácená cena za prodaný dům skutečně cenou prodaného domu nebo je skutečnou cenou jen cena splácená hotově při uzavření kupní smlouvy? Materiály č. 7. Pracovní skupina pro dějiny cen a mezd, 1962, s. 1–4.
10. Pohyb tržních cen žita a chleba během hospodářského roku v Karlových Varech v letech 1601–1627. Vědecké práce Československého zemědělského muzea 5, 1966, s. 95–115.
11. Hospodářské záznamy, zemědělská výroba a prodeje přebytků Jana Zákostelského v Lounech v r. 1553–1574. Prameny historie zemědělství a lesnictví 7, 1968, s. 174.
12. Pozemková renta a cena velkostatku Lišno A.A. Briamontové r. 1642. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 9, 1968, s. 111–144.
13. Roční spotřeba žita, chleba a jiných potravin v čeledních dávkách, výměncích a špitálních dávkách v letech 1452–1845. Materiály č. 10. Pracovní skupina pro dějiny cen a mezd, 1968, s. 16–43. Těž: Acta universitatis Carolinae. Philosophica et historica 1, 1971, s. 177–210.
14. Dvě archivní výstavy k 50. výročí ČSSR. Archivní časopis, 19, 1969, s. 106–108 (s M. Králikovou).
15. Martinický velkostatek Smečno a jeho nejstarší urbář. Středočeský sborník historický, 1969, č. 4, s. 77–104.
16. Populační vývoj šesti generací 125 českých panských rodů v letech 1502–1794. Pracovní skupina pro historickou demografii. Státní ústřední archiv, Praha 1969, s. 45. Těž: Historická demografie, 1969, č. 3, s. 20–51.
17. Pražští a plzeňští Třeštickové 1532–1562, třeštickovský velkostatek Teplice-Lázně a rozšiřování pramenné základny genealogie. Zpravodaj pro přátele rodopisu a heraldiky, 1969, č. 1, s. 107–129.
18. Výstava „Historické roky 1918–1938–1948 v Hradci Králové“. Hradec Králové 1969.
19. Cenová a váhová kontrola chleba a pečiva v Horšovském Týně v letech 1555–1575. Minulostí Západočeského kraje 7, 1970, s. 243–260.
20. Spotřební koš polské diplomatické mise Viléma z Rožmberka do Polska r. 1588–1589. Acta universitatis Carolinae. Materiály pracovní skupiny pro dějiny cen a mezd, 1970.
21. Územní vývoj velkostatků na Dolnokralovicku v letech 1549–1698. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, 1970, č. 11, s. 186–227. J. Pánek, ČSČH 1972, s. 597.
22. Videňské ministersvo zemědělství. Ministerstvo zemědělství v Praze. Svaz výzkumných ústavů zemědělských. Československá akademie zemědělská. Česká zemědělská rada a Československá akademie zemědělských věd. Přehled pramenů k dějinám biologických věd. Zprávy Československé společnosti pro dějiny věd a techniky, 1970, – Těž: Práce z dějin přírodních věd, sv. 2, 1972.
23. Cena půdy a výnos velkostatku Lanškroun v letech 1420 až 1622. Sborník prací východočeských archivů, 1971.
24. Perspektivy samočinných počítačů v historické demografii a Russův pokus při zpracování matrik. Historická demografie, 1971, č. 5, s. 104–109.

25. Rekonstrukce rodin a populační vývoj farnosti Rudolfov u Českých Budějovic r. 1658–1737. *Acta universitatis Carolinae*, 1971.
26. Správa vévodství sasko-lauenburského a labská celnice v Lauenburku r. 1656–1741. Sborník příspěvků z I. mezinárodního symposia o dějinách labské plavby v Děčíně 1969. Praha 1971, s. 161–167.
27. Prameny k dějinám biologických věd v pražských archívech. *Práce z dějin přírodních věd* 2, 1971, s. 113 (J. Beran a kol.).
28. Postup tvorby příjmení na sedmi českých velkostatech 1553–1565. *Historická demografie*, 1972, č. 6, s. 90–91.
29. *Práce V. Bystrického o městě Stříbře 1526–1618. Minulostí Západočeského kraje*, 1972.
30. Příspěvek k poznání populačního vývoje horních městeček. Rekonstrukce 203 ročníků 1610–1690 v matrikách fary Rudolfov u Českých Budějovic. *Acta universitatis Carolinae. Philosophica et historica* 3, 1972, s. 101–125.
31. Vývoz ražených mincí z Čech do Polska při diplomatických misích r. 1572–1573 a 1588–1589. *Numismatické listy* č. 27, 1972, s. 41–48.
32. Cestovní účet diplomatické mise Viléma z Rožmberka do Polska r. 1588–1589 a budget šlechtické domácnosti a dvora. *Archivum Trebonense. Sborník studií pracovníků archivu a jeho badatelů* 1, 1973, s. 44–83.
33. Současný stav bádání o dějinách cen a mezd. Přehled za období 1962–1971. *Československý časopis historický* 21, 1973, s. 45–72 (s Bystrickým, E. Maurem, J. Petráněm, E. Šimkem, J. Tomanem a M. Urbánkovou).
34. Základy automatického zpracování informací. *Zpravodaj pobočky ČVTS*, srpen 1973, s. 33–35 (s J. Žabkou).
35. Dvě schůzky skupiny pro informatiku a výpočetní techniku. *Zpravodaj pobočky ČVTS*, listopad 1974, s. 58–60.
36. Populační vývoj a úživnost zemědělské půdy na Dolnokralovicku v letech 1654–1930. *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka* 15, 1974, s. 101–141.
37. Výpočetní technika AGAD Varšava. *Zpravodaj pobočky ČVTS*, listopad 1974, s. 74.
38. Evidence padlých v nevolnickém povstání r. 1775 u Konopiště a u Chlumce nad Cidlinou. K výročí 200 let. *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka* 16, 1975, s. 265–272.
39. Genealog a dobrý člověk JUDr. Jan Zahradník. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 3, 1975, s. 2.
40. Genealogická interpretace křestního zápisu Matěje Kopeckého z února 1775. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 3, 1975, sešit 8, s. 25–28.
41. Tři genealogické poznámky k dvoustému výročí nevolnického povstání roku 1975. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 3, 1975, sešit 11, s. 20–31.
42. *Archiv a rozrod Františka Palackého*. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 4/1976, s. 172–173.
43. Ceny domů, půdy a mlýna v Čelákovcích v letech 1545–1560. *Středověký sborník historický* 11, 1976, s. 93–117.
44. Exkurze genealogů do Státního ústředního archivu. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 4, 1976, s. 179.
45. Informace o ustavení pracovní skupiny ASMV s tématickým výzkumným úkolem „Rozpracování automatického systému vyhledávání vědecko-technické informací“. *Zpravodaj pobočky ČVTS*, červen 1976, s. 35–37.
46. Možnosti a cíle české kvantitativní genealogie a heraldiky. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 4, 1976, s. 1–13.
47. Náplň Praktického kurzu pro genealogy. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 4, 1976, s. 180.
48. Návrh náplně a první zkušenosti s datakartou SÚA. *Zpravodaj pobočky ČVTS*, červen 1976, s. 62–70 (s H. Janderovou).
49. Objem výroby, mzdy a výděly v kutnohorské mincovně v letech 1516–1544. Prof. Dr. Em. Nohejlové-Prátové k jejímu životnímu jubileu 3.6.1975. *Numismatický sborník* 14, 1976, s. 27–100.

50. Rekonstrukce rodiny Marie Barbory Pálffyové provdané Valdštejnové (1694–1769) a diferenční fertilita a mortalita. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 4, 1976, s. 75–79.
51. *Rodinný archiv Metternichů 1219–1928*. Průvodce státního oblastního archivu Plzeň, sv. 3, Praha 1976, s. 145–150.
52. Seminář o vlivu automatizace zpracování dat na vnitropodnikové řízení. *Zpravodaj pobočky ČVTS*, červen 1976, s. 128–130.
53. Výpočetní technika na Techfilmu 75. *Zpravodaj pobočky ČVTS*, červen 1976, s. 102–104.
54. Završená rekonstrukce rodiny Magdaleny Čudové, babičky Boženy Němcové, a východočeská genealogie. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 4, 1976, s. 129–132.
55. Prameny k dějinám přírodních věd a techniky v pražských archívech 1918–1945. *Práce z dějin přírodních věd* 8, 1976, 223 s. (J. Beran + kol.).
56. Falešný rytíř pan Pavel Katarýn z Kataru a Rubinsteina a konfrontace české kanceláře a moravských stavů 1588–1613. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 5, 1977, s. 68–84.
57. Kompulsióriál v písemné agendě české kanceláře roku 1603. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 5, 1977, s. 15–18.
58. Pořízení osobního rejstříku k berní rule z roku 1654. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 5, 1977, s. 212.
59. Příklad Prusiků a Jaromíra Prusika. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 5, 1977, s. 68–84.
60. Rudolfův klenotník David z Bruselu a vyměření rytířů Bryslů z Bryslu v Kratonohách roku 1692. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 5, 1977, s. 114–128.
61. Soupis řezačů drahých kamenů v letech 1529–1801. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 5, 1977, s. 195–197.
62. Význam vyhlášky č. 162/1976 Sb. pro české archivnictví a genealogii. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 5, 1977, s. 140–141.
63. *Problemy studia mezd a cen chlebového obilí v 17. a 18. století*. *Acta Universitatis Carolinae, philosophica et historica* 3, 1977, *Studia historica* XVII, s. 51–90.
64. Česká genealogie a ceny poddanských nemovitostí a půdy do roku 1848. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 6, 1978, s. 1–20.
65. Negenealogický obsah pojmů „předek, potomek“ a jména, původ a fluktuační rožmberských pacholků v Praze 1545–1553. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 6, 1978, s. 73–77.
66. Předci, rodina a první 100 potomků českého krále Karla IV. v letech 1241–1777. *Listy Genealogické a heraldické společnosti* 6, 1978, s. 154–184.
67. Oběina Svárov u Vinařic a jméno Svárovských na Mladoboleslavsku. *Zpravodaj GHSP* 8, 1980, č. 3, s. 48–54.
68. Svobodní a nevolní lidé Ouběničtí. *Zpravodaj GHSP*, 8, 1980, č. 1, s. 39–46. (recenze).
69. Metodika třídění občanských a šlechtických rodů pro aplikaci počítačů. *Sborník příspěvků I. setkání genealogů a heraldiků Ostrava 18. a 19.10.1980*, Ostrava 1981, s. 66–68.
70. Rodové spříznění českých Kapříků–Lesonických, dánských Brahů a vestfálských Gansnebtagnů v letech 1460–1695 (s Vojtěchem Losenickým). *Zpravodaj České heraldické a genealogické společnosti při Okresním muzeu Praha–západ v Jílovém* 1981, č. 1–2, s. 10–79.
71. Míra nepřesnosti Josefského katastru z roku 1785 a plochy velkostatků v Čáslavském a Kouřimském kraji. *Tamtéž*, s. 91–115.
72. Život Edwarda Kelleye z Imany. *Heraldika a genealogie* 1982, č. 2, s. 90–95.
73. Nejdělsí české šlechtické jméno a vyměření pánů Ludvíkovských erbu orlice r. 1623. *Heraldika a genealogie* 1982, č. 4, s. 173–180.
74. Zapomenuté 700 výročí založení Řičan. *Řičanský zpravodaj* 1982, č. 9.
75. Řičanský hrad a husitská revoluce. *Řičanský zpravodaj* 1982, č. 11.
76. Královský zákon o městě Řičanech z 3. září 1575. *Řičanský zpravodaj* 1982, č. 12.

77. Stěžejní úkoly České heraldické a genealogické společnosti a jejich řešení. Heraldika a genealogie 1983, 1 ad., s. 1–28.
78. Genealogie Petra Záhorky a heraldika Petra Chelčického (recenze). Heraldika a genealogie 1983, č. 3, s. 184.
79. Vláda pánů Smiřických v Říčanech. Říčanský zpravodaj 1983, č. 7–8.
80. Albrecht z Valdštejna a jeho Řičany. Říčanský zpravodaj 1983, č. 9.
81. Falešný rytíř, heraldik a sfragistik Václav Král (1844–1913). Sborník příspěvků II. setkání genealogů a heraldiků Ostrava 15.–16.10.1984, s. 17–21.
82. Boj o odbornou tematiku a kolektivní práci v československé genealogii a heraldice. Tamtéž- Ostrava 1984, s. 89–92.
83. Primátoři města Řičan před 700 lety. Říčanský zpravodaj 1984, č. 4.
84. Soudní postih po Bílé hoře. Zpravodaj klubu historiografie ZO Svazarmu 1984, s. 1–36.
85. Stěžejní úkoly české heraldiky a genealogie. Tamtéž, s. 80–86.
86. Jan Skutil: Moravský a slezský genealogický slovník. Tamtéž s. 137–139 (recenze).
87. Albrecht z Valdštejna a jeho 14 bratřanců a sestřenic z rodu Smiřických. Zpravodaj klubu historiografie 1985, č. 2, s. 71–100.
88. Bohatá historie říčanských lidí a rodin od roku 1655. Říčanský zpravodaj 1985, č. 2.
89. Oceňování říčanských nemovitostí před dvěma sty lety. Říčanský zpravodaj 1985, č. 10.
90. Vévodkyně savojská a Řičany. Říčanský zpravodaj 1985, č. 12.
91. Organizace, struktura a šlechtické kontingenty do armády z r. 1505.. Zpravodaj české historiografie 1986, č. 1, s. 1–40.
92. Příklad spolupráce francouzské genealogie a demografie. III. setkání genealogů a heraldiků Ostrava 1986, s. 34–38.
93. Rudolf II. contra Kateřina Mezeříčská z Lomnice. Heraldika a genealogie 1987, č. 1, s. 13–36.
94. Pět Václavů Berků z Dubé a Alena Mezeříčská z Lomnice. Heraldika a genealogie 1988, č. 2, s. 81–121.
95. Václav Balbín. Heraldika a genealogie 1989, č. 3, s. 165–202.
96. Obyvatelé regionu Hradec Králové roku 1651. Heraldika a genealogie 1990, č. 2, s. 93–103.
97. Generál Paris, sv. pán Pandko v Čechách. Heraldika a genealogie 1990, č. 3, s. 149–160.
98. Rod mlynáře Václava Krále (+1671). Listy GHSP 1991, č. 1–2, s. 13–20.
99. 80 let Rudolfa Melichara a 25 let GHSP. Genealogická a heraldická ročenka 1992, 1. díl, s. 27–31.
100. Jak a zač byli prodáváni a kupováni naši předkové v období Bílé hory. Genealogické a heraldické listy 1993, č. 1, s. 38–54.
101. Český selský rodopis, PhDr. Václav Davídek a rodová obec Davidků v Lipnici a z Lipnice. Genealogické a heraldické listy 1993, č. 2, s. 51–56.

Kapitoly z dějin Řičan (sborník) Řičany 1995

102. 1) Hrad, předhradí, domy a kostel v Říčanech před 700 lety. (s.11–22)
103. 2) Zakladatel hradu a města Řičan, vladykové ze Všechrom a páni z Řičan. (s. 23–32)
104. 3) Arcibiskupství Praha a děkanát Řičany. (s. 33–46)
105. 4) Pražané v Říčanech a vyhnání pana Diviše, majitele Řičan z roku 1420. (s. 47–63).
106. 5) Odchod Pražanů a panování rytířů Trčků. (s. 65–78)
107. 6) Rytíři Vostrovcové z Kralovic a jejich Řičany. (s. 79–92)
108. 7) Sloučení Řičan, Uhříněvsi a Koloděj českým pánem Jaroslavem Smiřickým ze Smiřic 1572–1590. (s. 93–109)
109. 8) Dělení dědictví rodu Smiřických mezi Valdštejnem a knížetem Lichtenštejnem. (s. 129–149)
110. 9) Stavební vývoj, obyvatelstvo a katastr města Řičan do roku 1842. (s. 211–238)

Bibliografie do roku 1978 byla převzata z publikace: Kubátová L. – Sprušilová O. – Sýkorová H.: Přehled archivních pomůcek a publikací Státního ústředního archivu v Praze, sv. 2, Praha SÚA 1979, s. 134–140. Bibliografii z let 1979–1995 sestavila J. Honcová

95 let JUDr. Vladimíra Orta

Rudolf Melichar

Náš nejstarší člen ČGHSP JUDr. Vladimír Ort, se dožil 13. května t.r. 95 roků.

Narodil se v Novém Bydžově jako syn lékaře Josefa Orta. Roku 1924 dokončil práva na Karlově univerzitě. V té době bylo nutné posilovat české menšiny v pohraničí. JUDr. Vladimír Ort ještě se dvěma auskultanty se odvážně rozhodli odejít ke Krajskému soudu v České Lípě, kde byl nedostatek mladých právníků. V České Lípě bylo tehdy 90 % Němců. Po jednom a půl roce se dozvěděl, že jeho starší bratranec z Brandýsa nad Labem, který tam měl advokátní kancelář, utrpěl na motocyklu zranění a potřeboval zástup. A tak JUDr. Ort se stal v Brandýse advokátním koncipientem. Zde pracoval také asi jeden a půl roku. Z inzerátu se dozvěděl, že dva advokáti, z nichž jeden byl starostou Olomouce, hledají koncipienta k vyššímu soudu. JUDr. Ort byl přijat a několik roků zde působil. Než se tehdy mladý právník mohl stát samostatným advokátem, musel mít alespoň pětiletou advokátní praxi. Asi roku 1931 se bratři Ortové dohodli a koupili společně dům v Opatovické ulici v Praze. Bratři Jaroslav a Vladimír si zde zařídili advokátní kancelář. Bratr MUDr. Miloslav si v domě zařídil ordinaci.

Komunistický režim samostatné podnikání zrušil, Dr. Ort nastoupil v Advokátní komoře u soudu. Při celostátní čistce byl odtud vyhozen a zůstal bez zaměstnání. Šel na pracovní úřad v Bráníku a ucházel se o práci. Měl řidičský průkaz a referent ho přidělil jako řidiče k sanitce. Dal mu potřebné přidělení, ale zeptal se, čím byl. Když uslyšel, že byl právník, vytrhl mu napsané a roztrhal. Dr. Ort se hájil, že má děti. Referent, uvědomělý komunista, mu řekl: „Vy a vaše děti chcípnete.“ Jeho manželka ho pak dostala na zdravotní středisko na Smíchově. Tam dělal zřízence, skladníka, ale i právníka při smlouvách. Dělal také zásobovače. Přišla další čistka. Při prověrce řekli, že takové místo nemůže zastávat. Snad na jeho místo nastoupil straník, který byl také odněkud vyhozen. Dr. Ort byl opět na dlažbě.

Třeba dodat, že komunisté ho lákali do KSČ, ale on to odmítl, i když věděl, že si tím přitíží. Zachoval se čestně a statečně.

Šel znovu ráno na úřad práce. Nutno dodat, že poznamená inteligence nesměla v Praze zůstat. Když na úřadu práce řekl, že chce do pohraničí, šel hned na řadu před ostatními a byl přidělen do Krušných hor. Zde pracoval na kanálu Ohře z Kadaně do Mostu a Litvínova. Dělník Ort zde pracoval jako kopáč s krumpáčem a lopatou. Brzo se vžil do nové situace. Protože byl dr. Ort sportovec a velký turista, vše dobře překonával. Dr. Ort byl spoluzakladatelem organizace horolezců. Tento sport provozoval do pozdních let. Byl také členem Sokola. Dokonce při jízdě podnikovým autobusem na zájezdy, uplatnil své turistické zkušenosti a znalosti jako průvodce zájezdu. Když byly práce na kanálu skončeny, našel si místo blíže Prahy ve Dvoře Královém v hrudkovně. Byl přijat v železárnách jako pomocný tavič u pece. Pracoval na směny. Měl na starosti 20ti metrový transportér, který dopravoval nekvalitní rudu přímo do pece. Kulatá pec měla průměr asi 4 a půl m, dlouhá 60 m, mírně skloněná, neustále se otáčela za teploty přes 2.000 stupňů. Na konci pece vytékala přetavená ruda. Byla to náročná práce, pás se musel hlídat, aby nenastala porucha, kterou mohl způsobit větší balvan, který se musel odstranit. Dr. Ort si u této nelehké práce vedl dobře. Dokonce získal výuční list jako pomocník taviče. V Královém Dvoře pracoval řadu roků. Když přišel den 13. května 1965, dosáhl dr. Ort 60ti roků, tedy tím dnem odešel do důchodu. Byl to pro něj nejvýznamnější den jeho života. Přemlouvali ho, aby ještě neodcházel. Zřejmě nechápali, že takový nejšťastnější den života dr. Orta se ani zlatem zaplatiti nedá. Dr. Ort se pak vyjádřil, že to byl očistec. Celkem byl přinucen k manuální práci asi 15 let. Měl tedy dr. Ort pestrou životní dráhu a všude dobře obstál.

Hlavní ovšem bylo, že ve zdraví statečně překonal krutost a nespravedlivost doby. Za odměnu mu bylo dopřáno vysokého věku v přiměřeně dobré duševní a fyzické rovnováze. Na sklonku života mu štěstí přeje. Dcera Johana, vrchní sestra na Bulovce, se o něj pečlivě stará a přispívá tak k jeho pohodě i k prodloužení života. Dr. Ort je si toho vědom a velice si toho váží. Pro pohodu v důchodu si našel přiměřeného koníčka. Volil tak šťastně, že šťastněji volit nemohl. Zvolil si rodopisnou práci o svém rodu.

Rodopisná práce přináší badateli blahodárné účinky, nejen celkovou pohodu duševní i fyzickou, ale i celkovou čilost a vyrovnanost. Tak prodlužuje život, jak dokazuje věk Dr. Orta, ale i vysoký věk dalších našich členů, jak to také sami přiznávají.

Dr. Ort je velice skromný a nenáročný. Žádal mě, abych byl co nejstručnější. Těžko být stručný, při tak pestrém životě v takové době. Poznamenávám, že dr. Ort napsal v našem časopise v červenci roku 1975 článek o svém rodě a to v řadě III., sešit 9, na straně 23–25. (Ort V.; Orlt, Orlt–Dvořák, Ort.)

Nyní stručně o genealogii rodu Ortů a o jejich rodném gruntu. Otec dr. Orta MUDr. Josef Ort se narodil roku 1866 ve Střehomi. Oženil se s Marií Wolfovou, narozenou r. 1869. Měli 6 dětí. Nejstarší Miloslav a nejmladší Zdeněk byli lékaři. Jaroslav, Vladimír a Stanislav byli právníci. Jediná dcera Milena byla provdána Schránílová. Rodiče dr. Orta bydleli v domě na rohu v Podskalské ulici a Palackého náměstí v prvním patře, otec měl obrnu. Při náletech na Prahu r. 1945 byl tento dům bombardován. Syn Stanislav to viděl. Rychle přispěchal a vytáhl rodiče již z hořícího domu. Sotva tak učinil, dům se zřítíl a v krytu zahynulo asi 40 lidí. Otec dr. Orta však zemřel v témže roce.

JUDr. Vladimír Ort se narodil 13. května 1900. Ženíl se roku 1936 s Olgou Amchovou (1913). Mají dvě děti. Roku 1936 se narodil Vladimír, je ing. chemie. Roku 1938 se narodila Johana, je svobodná. Z kádrových důvodů ji už na gymnázium nevzali. Stranická bdělost tu fungovala. Syn Vladimír se oženil s MUDr. Taťanou Fartukovou, mají 2 syny, oba elektroinženýry. MUDr. Taťana Fartuková byla dcerou ruského emigranta. Michal mimo to studuje 4 rokem medicínu, mladší Vojtěch ještě studuje žurnalistiku.*

Vnučkové dr. Orta jsou 14. generace rodu. Manželka dr. Orta roku 1954 zemřela na úraz ve věku 41 roků. Dr. Ort tedy ovdověl brzy ve věku 54 roků.

Nakonec mi zbývá říci jen pár slov o gruntu Ortů ve Střehomi. Zakladatelem rodu byl Orlt. Na Liberecku měl povoznictví, dnes říkáme speditérství. Znal celý kraj a roku 1595 koupil statek na Loketsku v malé osadě Střehomi. Název naznačuje, že to byla česká vesnice. Měla strategický význam. V nebezpečí měla v těch vysokých kopcích střežiti hrad Kost. Statek měl cca 50 ha poli a les. Chovali 20 krav. Orlt Kašpar měl 8 synů. Ortové se v kraji rychle rozšířili. Ort Dominik byl posledním držitelem gruntu ve Střehomi. Byl to bratr lékaře Josefa Orta, který byl otcem našeho dr. Vladimíra Orta. Dominik měl 3 dcery. Dcera Jana se vdala za Josefa Drbohlava, který se na grunt Ortův přizemil. Drbohlavové jsou pokračovatelé rodu po přeslici. Měli 3 syny – Ivana, Jiřího a Ludka. Samozřejmě komunisti statek „socializovali“. Drbohlavové roku 1952 na základě soudního rozsudku byli vyhoštěni do Bylan u Českého Brodu a to právě na Štědrý den, jak to také komunisti praktikovali i jinde. Zde Dominik Ort již starý – nad ztrátou všeho a nad krutým osudem žalem zemřel. V restituci nyní Drbohlavové dostali statek zpět, ale zpusťšený a takřka neobyvatelný. Drbohlavové za pomoci Ortů se nyní snaží dostat hospodářství na potřebnou výši. Právě letos budou slavit oba rody 400. výročí. Je to událost zcela výjimečná, kterou prožít se každému nepodaří. Navíc dr. Ort slavil 95 roků nelehkého života.

Přejeme JUDr. Vladimíru Ortovi k jeho slavnému výročí do dalších let i přes rok 2000, dobré a stále zdraví, aby život užíval v pohodě, v klidu, spokojenosti i radosti.

Rudolf Melichar, Klimentská 36, 110 00 Praha 1

Zvyky a pověry našeho lidu

Ing. Dr. Josef Elznic

Zbožným byl lid tehdejší a v jeho strádání bylo mu podporou náboženství. Bylo mu zřídlem posil a přemnohých útěch. Proto vedl ke zbožnosti i svoje děti, o kterých věřil, že jsou požehnáním božím a darem od Boha. Proto také těhotným ženám se říkávalo, že jsou ve stavu požehnaném a proto také bylo zvykem, že žena těhotná, ať již vejde kamkoliv, má být pohoštěna a ode všeho, co doma jest, má jí být kousek podáno.

Narozené dítě žehнала bába křížem a byl obyčej, že leželo již zavinuté na stole a vedle něho nakrojený bochník chleba, když otce zavolali. Tento pak, jakož i jiní, žehnal je slovy „požehnej Tě Bůh“.

Mezi sobě rovnými se považovalo kmotrovství za přátelství krevní, trvající až ke hrobu, věrné a upřímné. Za kmotra šli děd, bába nebo strýc, u čeledi pak hospodář, a kmotrovství provázáno bylo dárkem, obyčejně tvrdým penizem. Takový peníz byl zaobalen v papíru a na papíře bylo mnohdy těžkou neohrabanou rukou napsáno: „ze oupřímného srdce obětováno od tvých kmotrů Josefa N. a Marie N. leta Páně 1875“.

Při křtu dostal křtěnec obyčejně jméno kmotrovo a sice tak, aby v kalendáři přišly jmeniny po narozeninách a nikdy ne před nimi. Když křtěnec dostal jméno onoho světce, na jehož den se narodil, říkalo se, že si jméno přinesl. Mezi chudými byla rozšířena pověst, že páni a bohatí sedláci již při narození se vyhnou nešťastnému dnu. Žádný z nich se nenarodí 1. dubna, kdy se narodil Jidáš, nebo 1. srpna, kdy byl Luciper shozen s nebe, a 1. prosince, kdy se propadla Sodoma a Gomorha. Kdo prý se toho dne narodil, nebyl dlouho živ a skončil bídně.

U nemanželských dětí se volila jména cizí. Když šla bába ke křtu, dávala pozor, koho potká, neboť ten prý byl předurčením potomního osudu děcka. Věřilo se, že potkat bábu, značí nezdar. Bylo-li děcko hošíkem, čepeček a stuhy modré, a děvčátko růžové nebo červené. Při křtu odfukovala porodní bába dítěti kouř do úst, aby bylo zdrávo a nekašlalo.

Kmotr pak musel platit v hospodě oběd a také šestinedělce musel poslat něco na zub, obyčejně pěkně vykrmenou a v nudlích uvařenou slepici a z ní polévku se šafránem, někdy také bábovku a flaši sladkého vína nebo rosolky. Udržela se pověst, že otec musel po křtu poslat „obecní boty“ zase tomu sousedu, který čekal radostnou událost. Tím se asi připomínaly staré doby, kdy v bídě a při vzácnosti kožené obuvi zapůjčoval soused sousedu boty při různých příležitostech.

Po šestineděli přicházela matka s dítětem do kostela k „ouvodu“. Kněz ji žehnal a přával, aby dítě rostlo zdrávo a bylo vždy radostí rodičů. Za dobře odbytý porod obětovala šestinedělka peníz, který kladla na oltář. Neprovdané ženy nesměly jít k ouvodu, až císař Josef II. tento ponižující zvyk zrušil.

O nemanželské dítě se musela starat jen matka, které se říkalo padlá nebo „dopuštěná“ a nemanželským dětem „parchant“. Tito se zapisovaly do matrik „že pošly z nečistého lože“ – z levého boku. Tyto děti a jejich matky musely od lidí přeslechnout mnoho přezdívek, hany a ponižování. Při ouvodu stávala „dopuštěná“ jen u vchodu do kostela s černou svící a musela lidi nejprve za svůj hřích odprosit než směla dále vkročit. I to Josef II. zrušil.

Hygienická byla pověra, že šestinedělka je v této době tj. v šestineděli, náchylná k mnoha nemocem a uhranutím. Také v té době nesmí zůstat samotna doma, poněvadž by ji navštívila můra. V té době nesmí také šestinedělka vyjít sama ven, neboť by přinesla zkázonosné mračno nebo děšť. Nesmí jít také k muzice, neboť by tam vznikla pračka.

Mnohé uvazovaly děcku na zápěstí korálky na šňůře. Blednou-li, je dítě v nebezpečí nemoci, ba i smrti. Proti můře se zařikávalo stéblem a tato se zvala na kašičku, která se jí pak oddělovala. Rozumný byl obyčej, že se hosté nesmějí stavěti dítěti za hlavičku, poněvadž by šilhalo. Také se nesmělo přes dítě nic podávat a toto překračovat, poněvadž by nerostlo. Aby dobře spalo, dávali mu pod hlavu sekeru, a rozparek peřiny musel být v nohách. Pro tu příčinu, nesmělo se kolébatí prázdnu kolébkou.

Aby matka zvěděla osud dítěte, bylo zavedeno „hádání“. Před dítě se položí růženec, peníz a metla. Sáhne-li po penízi, bude lakotné, sáhne-li po růženci bude hodné a zbožné, chce-li metlu, bude darebné. Jinak je řada pověr, podle nichž se hádá povaha dítěte a jeho osud podle sestavení hvězd v den narození. Narodí-li se ve znamení býka - bude zamračený, ve znamení berana - bude tvrdohlavý atd. Do roka nesmí dítě zmoknout, ani se mu nemají stříhat vlásky a nehtíčky. Kdo má bílé skvrny za nehty, tomu prý pokvete štěstí, je-li to u palce - tedy smrt.

Při dorůstání dítěte doprovází ho pověry a přísloví výchovná. Piská-li na klíč, volá bídu, když nožem nebo lžící tluče do talíře, když utírá stůl papírem, stavi-li chléb na černou kůrku apod., tím vším se volá bída. Kdo klátí nohama pod stolem a bije jimi o tmož, zvoní rodičům hrany. Šaty se nemají spravovat na dítěti - zašívá se mu pamět. Šel-li hoch kolem kříže aniž smekl, a viděli-li ho starší lidé, říkali že má na čepici pavouka a pak když ji sejmul, aby se podíval, tak se mu smáli.

Peče-li matka vdolky nebo livance, nemají děti počítat, práce prý nepřibývá (neubývá) a těsto špatně kyne. Kdo má řídké zuby, říká se o něm, že rád lže; pravda u dítěte se pozná i na nose. Na koho se podívá lízající kočka (když se myje), tomu přinese výprask. Před koupáním se děti křížují nebo plivají do vody. Tím se neštěstí zažehnává a voda nemůže škodit.

Jde-li dítě na luský a zakrákorá-li nad ním vrána, jistě bude dopadeno a potrestáno. Když z jara prvně hřmí, mají se zdvihati těžké předměty. Kdo tak činí, bude silný. Kolik kdo má peněz při prvním zahřmění, tolik bude mít po celý rok.

Vezme-li děvče hochu klobouk a v něm se zhlídne v zrcadle, vdá se za toho hochu. Mládenec zas dosáhne dívku, vyspi-li se na její šněrovačce, zvlášť pak v noci Filipojakubské, ale musí nepozorovaně - tak jak ji vzal - vrátit. Strčí-li děvče chlapci nepozorovaně do kapsy jetelový čtyřlístek zabalený v jejím kapesníčku, určitě si ji chlapec vezme. Když milenci vidí kukačku a zeptají se jí - kolik budeme mít dětí - kolikrát ta zakuká, tolik dětí budou mít. Když na jaře kukačka první zakuká, je dobře mít peníze v kapse. Kdo je má, bude mít po celý rok, kdo nemá - bude stále bez peněz.

Ženitba bývala na venkově věcí důležitou. Dříve bývali po venkově lidé, kteří po celém okolí znali dobře dorůstající mládež a věděli i jaké jsou movité poměry jejich rodičů, jaká budou mít věna a přínosy, ba i která dívka je mravná a mladík pořádný. Ti lidé se zvali tlampačové a zprostředkovávali sňatky.

Ve Všetatech poslední takový tlampač byl starý Frančík zvaný, a v Rousínově chromý Polánek. Slušný mladík ze vsi s takovým tlampačem nešel - lidé by se mu smáli. Byl to ponejvíce starý mládenec nebo stará panna, kteří služeb tlampačů potřebovali, když se nemohli sami „nikde chytit“. Bylo ovšem nutno, aby mládenec, který měl převzít statek, dostal věno čili přínos, poněvadž musel vyplatit sourozence a rodiče jako výměnkáře živit. Potřeboval tedy nutně nevěstina věna neboli přínosu, chtěl-li se na statku udržet. Mladší syn se zase mohl přiznít někam do statku, kde nebylo synů; leč tu musel svým přínosem vyplatit také sestry své nastávající ženy.

Zvláště dcery se rodiče ani neptali, líbí-li se jí nastávající muž či nikoliv, proto také mladá děvčata jsou si toho vědoma, že sama nebudou moci o svém osudu rozhodovat, uchýlovala se ke kouzlům, která jim měla pomoci k tomu, kterého měla ráda. Nejprostší takové kouzlo bylo hledání čtyřlístku. Takový čtyřlístek se nesměl utrhnout holou rukou, obyčejně vždy do šátku zabalenou. Čtyři lístky znamenaly štěstí v lásce, pět hojně dětí, šest samé štěstí, a sedm - smrt.

Svatební smlouvy sdělávány byly předem a teprve když se rodiče řádně domluvili, byly ujednány ohlášky a den svatby. Bylo zvykem, aby jistá doba uběhla, aby bylo všem jasno, že na svatbu není spěchu. Milenci nebo snoubenci si vyměňují mezi sebou dary, které když se rozejdou, si zase vracejí. Za dary se nehodí věci špičaté, aby prý se láska nerozpíchala. Za dar se nehodil také křížek; kříž znamenal trápení. Ale ani perly, které značily slzy.

Svobodní se nesmějí podmět, aby se jim ženitba nezkažila. Mete-li dívka světnici, nemá tuto práci přerušovat, pokud tuto práci neskončí; zkazily by se jí vdavky. Smetí se nemá vymetatí přes práh; to se vymetá štěstí. Hučí-li v kamnech, to někdo pomlouvá hospodyně; hodí-li však špetku soli do kamen a plivne při tom do ohně, klepy překazí.

Klepy byly odjakživa, obzvláště v některém domě, o kterém se pak říkalo „u klepáčků“. Nejlépe prý se klepům zabrání, když se udělá na tkanici zástěry uzal; tak prý se klepy spletou a na pomlouvačných jazycích se udělají puchýře. Chudé děvče zase říkalo, že na ní je vidět každý stín, který na selské dívce vidět nebyl.

Odjakživa si lidé štěstí nadháněli. Nosili po kapsách kousky chleba, vosku, kousky provazu z oběšenice apod. A tak, jak si štěstí nadháněli, předcházeli i neštěstí. Nepodnikli nic v pátek; vyšel-li někdo na důležitou cestu a potkal-li bábu, nebo mu zajíc přeběhl přes cestu, raději se vrátil, poněvadž to pokládal za znamení neštěstí. Kdo však potká ovečky, ten má štěstí a dobře pořídí.

Nejpověřivější byli snad lovci, kteří šli-li na hon a potkali-li bábu, zaručeně nic netrefili a vrátili se s „bžudou“. Čeledín než vyjel, žehnal koně křížem. Kdo oblékne šat nebo punčochu obráceně, má ten den štěstí. Znění v uších znamená, že o nás někdo mluví. Hučí-li v pravém, znamená, že mluví pravdu; v levém - lež. Svrbení pravého oka znamená, že něco neradi vidíme; levého, že něco dobrého nás potká. Svrbí-li levá dlaň, znamená to příjem; když svrbí pravá, značí to nepředvídaný výdej. Kdo rozbije zrcadlo, bude mít sedm let neštěstí. Kdo zvrhne stůl nebo rozhází sirky, bude mít mrzutost.

Námlovky se zpravidla odbyvaly na neděli družnou. Svatby bývaly slavné, zvlášť u bohatých sedláků; mnohdy trvaly až tři dny. Hostiny bývaly skvělé, při mnohých hrávali muzikanti na zahradě nebo senci. Jedla se různá jídla. Začínalo se polévkou, před jejímž dojedním nesměl se nikdo napít. Věneček směla mít jen skutečná panna, o které se nic špatného nevědělo. Při bohatých svatbách hrála v hospodě muzika po celý den a bylo tam jídla a pití pro každého ze vsi, kdo ho chtěl použít. Byl-li ženich z jiné vsi, odvezl si mladou ženu již před večerem, přičemž se s ní dívky loučily písní „děkujeme vám matičko za vychování“. Manželství bylo posvátné, proto nerozlučitelné. Ač bylo sňatků z donucení víc, přece byla nevěra věcí řídkou.

Úděl výměnkářů nebyl všude dobrý. Výměnkář si obyčejně vyhradil jako výměnek jednu světničku s otopem, stravou apod. Leckde výměnkáře šidili jak se dalo. Dělalí mu schválností, kde se jen dalo. Měl-li výměnkář vstup na půdu, nebránili mu tam po žebříku vylézt, ale pak mu žebřík odstavili, že sestup nemá psán; měl-li vymíněno brátí vodu ze studny ve dvoře a opoměl si právo přichodu a odchodu ke studni, nemohl si vodu brátí. Neměl-li vymíněno, kam se mu má dříví (výměnkové) složit, složili mu ho mladí do jeho sednice. Prý se i stalo, když neměl přesně napsáno, že má dostávatí slepičí vajíčka, že mu dávali vajíčka mravenčí. Někde ovšem výměnkář žil s mladými v nejlepší shodě a pomáhal až do smrti v jejich hospodářství na co svými silami stačil.

Pro zajímavost uvádíme zde výměnek jednoho všetatského hospodáře z roku 1826 – suchý, teplý a pokojný byt, ročně jeden korec pšenice, 5 korců žita, 5 korců ječmene, 2 větele hrachu, 2 větele čočky, 2 sáhy dříví, 2 mandele otýpek, jednu krávu a tele, které musel hospodář krmit a pást, 8 mandelů slámy, řüru sena, strom ovoce, kopy zelí apod.

Na lékaře si lidé vůbec nepotrpěli a volali ho obyčejně až s knězem, obyčejně pozdě. Více se věřilo na domácí rady, na staré bylinářky, na herbáře starých písmáků a na zařikávání bab a jiné lidové prostředky.

Nikde nechyběl černý bez, který prý všechno zhojí. Lišej se potíral rosou z okna, rýma, se kterou prý odchází sedm nemocí se zařikávala potíráním svíčkou z loje. Kdo se namazal hadím sádlem mohl choditi i ve sněhu bos. Napravení obstarali sousedé, někde i pohodný. Zuby trhávali kováři. Stonalo-li dítě, matka rozkousala fenikl a kmín a výpar z úst vdechovala děcku do obličej. Na bradavici kapali krev z kuřat. Žloutenka se léčila pliváním do tváře a zařikáváním. Taková bába začínávala taktó: Já bába po Bohu, pomohu co mohu a co nemohu, nechám Pánu Bohu.

Později přišly do módy všelijaké kapky, zejména Hofmanské. Pohodný radíval jak dobytku, tak lidem.

Proti mračnům a bouřce se zvonívalo, ač to bylo již roku 1783 Josefem II. zakázáno; někde se i proti bouři troubilo.

Vytí psa, houkání sovy a sýčka znamenalo smrt. Umírající psal testament a to obyčejně před rychtářem neb dvěma sousedy. Duši odkazoval Bohu, zřaduší odkaz, almužnu chudým, statek dětem atd. Většina sousedů doprovodila nebožtíka jen za ves ke kříži; málo bylo těch, kteří šli na hřbitov. Umřel-li svobodný, měl máry červené, pannu doprovázeli mládenci, mládence zase panny. Jinověrci a sebevrahové se pochovávali u hřbitovní zdi. V dřívějších dobách všelijací provinilci se pochovávali leckde v polích.

O robotě říkal otec synu: „Jen na ni jeď, jezdíval na ní dědek a pradědek, a nepřetřhli se na ní, a bejvala horší“. Pro všechny příhody a nehody bylo toto přísloví: „Když je dobře, nevýskej; když je zle, nestýskej!“

Z rodinné kroniky Josefa Elznice ze Všetat na Rakovnicku (1898-1968)

Ing.Dr. Václav Elznice, Na Květnici 25, 140 00 Praha 4

Kontaktní adresa:

Česká genealogická a heraldická společnost v Praze

**Biskupcova 43
130 00 Praha 3**

Bankovní spojení: Česká spořitelna a. s. Praha 5, Štefánikova 17 - běžný účet č.: 563650 - 058 / 0800

Odběr časopisů je vázán na zaplacení členského ročního příspěvku

Pro své členy vydává Česká genealogická a heraldická společnost v Praze v nakladatelství
TABULARIUM TRADITIONIS
Macešková 35 - 106 00 Praha 10

Za původnost a obsah článků ručí autoři
Tištěno jako rukopis, autorská práva autorů zachována

Redakční skupina pro Genealogické a heraldické listy:

PhDr. Alena Pazderová, předsedkyně
Doc. MUDr. Jaroslav Černý, CSc.
Ladislav Forman
Ing.PhDr. Jaroslava Honcová, CSc.
Ing. Jan Oulik

Uzávěrka: 17. listopadu 1995 - Dáno do tisku 20. listopadu 1995 - Počet výtisků: 1000

Grafická úprava: TABULARIUM TRADITIONIS & FOTO PICTUS
nakladatelství a vydavatelství - Macešková 35, 106 00 Praha 10
Tisk: ÚJI a. s. - polygrafie, Elišky Přemyslovny 379, 156 16 Praha 5